

วรรณคดีและวรรณกรรม

กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

ผู้เรียบเรียง

อาจารย์สัพพัญญู สุขพิระวัฒนกุล

อาจารย์อนุวัฒน์ วงษ์ราช

ผู้ตรวจ

อาจารย์น้ำทิพย์ ชัยวงศ์

อาจารย์สุรศักดิ์ คำพุทธ

อาจารย์สุมนทิพย์ ใจศิริ

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์

สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ (พว.)

๑๒๕๖/๙ ถนนนครไชยศรี แขวงถนนนครไชยศรี เขตดุสิต กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐

โทร. ๐-๒๒๔๓-๘๐๐๐ (อัตโนมัติ ๑๕ สาย), ๐-๒๒๔๑-๘๙๙๙

แฟกซ์ : ทุกหมายเลข, แฟกซ์อัตโนมัติ : ๐-๒๒๔๑-๔๑๓๑, ๐-๒๒๔๓-๗๖๖๖

website : www.iadth.com

สงวนลิขสิทธิ์

บริษัท พัฒนาคุณภาพวิชาการ (พว.) จำกัด

พ.ศ. ๒๕๖๘

พิมพ์ครั้งที่ ๑ จำนวน ๒๐,๐๐๐ เล่ม

ISBN : 978-616-05-5153-8

คำนำ

QR
CODE คำชี้แจง
กระบวนการ
เรียนรู้

สารบัญ

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย **วรรณคดีและวรรณกรรม** ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ เล่มนี้ สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ (พว.) จัดทำขึ้นเพื่อใช้จัดการเรียนรู้ในรายวิชาพื้นฐาน กลุ่มสาระการเรียนรู้ ภาษาไทย ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ นักเรียนได้ศึกษาวรรณคดีที่กำหนดในประกาศของกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง วรรณคดีสำหรับ จัดการเรียนการสอนภาษาไทย ซึ่งเป็นวรรณคดีที่มีคุณค่าในทางประเพณีปัญญา และมีเนื้อเรื่องชวนศึกษา ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาสมรรถนะสำคัญของผู้เรียนด้านการคิดวิเคราะห์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การคิดสังเคราะห์ การคิดประเมินค่า การคิดสร้างสรรค์ สมรรถนะด้านการแก้ปัญหา และสมรรถนะด้าน การใช้ทักษะชีวิต รวมทั้งเกิดความซาบซึ้งและตระหนักคุณค่าของวรรณคดีไทย ในฐานะที่เป็นมรดก ทางวัฒนธรรมของชาติ

เนื้อหาในเล่มนอกจากจะประกอบด้วยวรรณคดีที่กำหนดในประกาศของกระทรวงศึกษาธิการแล้ว ยังมีหลักการอ่านและศึกษาวรรณคดีที่สอดคล้องกับตัวชี้วัดในหลักสูตรอีกด้วย เพื่อฝึกทักษะการอ่าน และการคิดในมิติต่าง ๆ นอกจากนี้ วรรณคดีแต่ละเรื่องยังมีประเด็นสำคัญเพื่อให้นักเรียนฝึกทักษะ การเรียนรู้และอภิปรายในชั้นเรียน อันจะทำให้เกิดการขยายมุมมองทางความคิดที่หลากหลายซึ่งเป็น จุดประสงค์สำคัญประการหนึ่งในการศึกษาวรรณคดี

สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ (พว.) หวังเป็นอย่างยิ่งว่าหนังสือเรียนเล่มนี้ จะมีประโยชน์แก่ การจัดการเรียนรู้ภาษาไทยตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ หากมี ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงหนังสือเรียน คณะผู้จัดทำขอน้อมรับด้วยความขอบคุณ และจะนำไป พัฒนาคุณภาพของหนังสือเรียนเล่มนี้ต่อไป

สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ (พว.)

หน้า

หลักการอ่านวรรณคดีและวรรณกรรม

๕

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑

โคลงภาพพระราชพงศาวดาร

๒๐

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒

บทเสภาสามัคคีเสวก
ตอน วิศวกรรมา และสามัคคีเสวก

๔๑

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓

ศิลาจารึกหลักที่ ๑

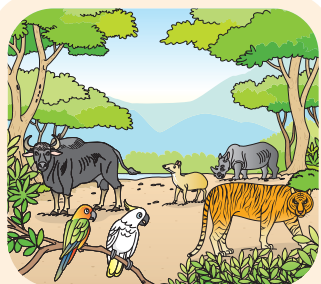
๕๙

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๔

บทละครเรื่อง รามเกียรติ์
ตอน นารายณ์ปราบหนทก

๗๗

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๕

ภาพห่อโคลงประพาสธารทองแดง

๑๐๙

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๖

โคลงสุภาสิตพระราชนิพนธ์
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

๑๓๒

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๗

กลอนดอกสร้อยรำพึงในป่าช้า

๑๘๑

ห้องบทธาขยาน ขัณฑ์ขานลำนำ

๒๐๐

โครงการสู่นวัตกรรม

๒๐๒

บรรณานุกรม

๒๐๔

หลักการอ่าน วรรณคดีและวรรณกรรม

📖 ความหมายของวรรณคดีและวรรณกรรม

คำว่า “วรรณคดี” ปรากฏใช้ในภาษาไทยอย่างเป็นทางการครั้งแรกในพระราชกฤษฎีกาตั้งวรรณคดีสโมสร (๒๔๕๗, น. ๓๐๙-๓๑๔) เมื่อวันที่ ๒๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๗ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อมาจึงเกิดคำว่า “วรรณกรรม” ปรากฏใช้อย่างเป็นทางการครั้งแรกในพระราชบัญญัติคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรม พุทธศักราช ๒๔๗๔ เมื่อวันที่ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๔ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (กรมศิลปากร, ๒๕๑๑, น. คำนำ ก) แม้คำว่า “วรรณคดี” และ “วรรณกรรม” จะเป็นคำที่บัญญัติขึ้นใช้แทนคำว่า “Literature” ในภาษาอังกฤษด้วยกันทั้งคู่ แต่ทั้งสองคำดังกล่าวก็มียุคความหมายที่แตกต่างกันดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ ให้ความหมายของ “วรรณคดี” ไว้ว่า “วรรณกรรมที่ได้รับความนิยมว่าแต่งดีมีคุณค่าเชิงวรรณศิลป์ถึงขนาด เช่น พระราชนิพนธ์สิบสองเดือน มัทนะพาธา สามก๊ก เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน” (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๖, น. ๑๑๐๐) ในขณะเดียวกันก็ให้ความหมายของ “วรรณกรรม” ไว้ว่า “งานหนังสือ งานประพันธ์ บทประพันธ์ ทุกชนิดทั้งที่เป็นร้อยแก้วและร้อยกรอง เช่น วรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ วรรณกรรมของเสฐียรโกเศศ วรรณกรรมฝรั่งเศส วรรณกรรมประเภทสื่อสารมวลชน” (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๖, น. ๑๑๐๐)

จากนิยามดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า วรรณกรรมคืองานเขียนต่าง ๆ ทุกประเภท ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันจะเป็นงานเขียนที่เขียนดีมีคุณค่าหรือไม่ ก็นับว่าเป็นวรรณกรรมด้วยเช่นกัน ซึ่งวรรณคดีนับว่าเป็นงานวรรณกรรมประเภทหนึ่งที่ต้องประพันธ์ไว้เป็นอย่างดีมาเป็นระยะเวลานาน และมีคุณค่าเหนือกาลเวลาด้วยโดยเฉพาะคุณค่าเชิงวรรณศิลป์

♥ คุณค่าของวรรณคดีและวรรณกรรม

ประพนธ์ เรืองณรงค์ และคณะ (๒๕๔๕, น. ๑๓๐) ได้อธิบายการวิเคราะห์และวิจารณ์งานประพันธ์ไว้ว่ามีสิ่งที่ควรพิจารณาหลัก ๆ อยู่ ๔ ประเด็น ได้แก่ คุณค่าด้านวรรณศิลป์ คุณค่าด้านเนื้อหาสาระ คุณค่าด้านสังคม และการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งเมื่อผู้เรียนได้ศึกษาวรรณคดีหรือวรรณกรรมเรื่องต่าง ๆ แล้ว ผู้เรียนจะต้องพิจารณาคุณค่าของวรรณคดีและวรรณกรรมด้านต่าง ๆ เหล่านั้น เพื่อให้เห็นความสำคัญและเกิดความซาบซึ้งในวรรณคดีและวรรณกรรม

๑. คุณค่าด้านเนื้อหา

วิทย์ ศิวะศรียานนท์ (๒๕๔๕, น. ๒๗) กล่าวถึงคุณค่าของวรรณคดีในแง่หนึ่งเอาไว้ว่า “วรรณคดีอาจสอนใจเราได้ทางอ้อม แต่ไม่ใช่หนังสือเทศน์ และอาจเปิดหูเปิดตาเราโดยให้เราได้เห็นชีวิตและแง่ของชีวิตแปลก ๆ ต่าง ๆ แต่วรรณคดีไม่ใช่ตำรา” คำกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นถึงการประเมินคุณค่าด้านเนื้อหาในวรรณคดีและวรรณกรรม ซึ่งเป็นการพิจารณางานประพันธ์นั้น ๆ ให้ความรู้และความคิดอย่างไรแก่ผู้อ่าน แม้ว่าวรรณคดีและวรรณกรรมจะมีหน้าที่ในการสร้างความเพลิดเพลินทางอารมณ์ แต่เนื้อหาของงานเขียนเหล่านี้ก็มีส่วนสำคัญในการยกระดับสติปัญญาของผู้อ่าน การวิเคราะห์คุณค่าด้านเนื้อหาจึงมุ่งเน้นที่การค้นหาว່ว่าผู้อ่านได้เรียนรู้อะไรจากงานประพันธ์นั้น ซึ่งอาจเป็นความรู้เกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ รอบตัว หรือความเข้าใจที่ลึกซึ้งและกว้างขวางยิ่งขึ้นเกี่ยวกับโลกและชีวิต โดยสามารถพิจารณาได้จากองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น ตัวละคร โครงเรื่อง แนวคิดหรือแก่นเรื่อง หรือแม้แต่ฉากและบรรยากาศก็สามารถให้คุณค่าด้านเนื้อหาแก่ผู้อ่านได้ด้วย ซึ่งการวิเคราะห์คุณค่าด้านเนื้อหาจะต้องประมวลผลจากการวิเคราะห์องค์ประกอบเหล่านี้ แล้วสังเคราะห์ออกมาเป็นแนวคิดหรือข้อความรู้ที่ช่วยยกระดับสติปัญญาของผู้อ่านให้เข้าใจโลกและชีวิตในแง่มุมต่าง ๆ ผ่านการอ่านวรรณคดีหรือวรรณกรรมเรื่องนั้น ๆ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

คดีที่มีคู่	คือไก่หมเจ้าสุภา
ใครเอาข้าวปลามา	ให้สุภาภักว่าดี
ที่แพ้แก่ชนะ	ไม่ถือพระประเวณี
ขึ้นอกก็ได้ดี	ไล่ดำตีมีอาญา
ที่ซื้อถือพระเจ้า	ว่าโง่งเงาเตาปูปลา
ผู้เฒ่าเหล่าเมธา	ว่าใบ้ำสาระยา

(กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ๒๕๔๘, น. ๑๕๕-๑๕๖)

บทประพันธ์ข้างต้นมาจากวรรณคดีเรื่อง กาพย์พระไชยสุริยา ของพระสุนทรโวหาร (ภู่) หรือสุนทรภู่ จะเห็นได้ว่าเนื้อหาของบทประพันธ์กล่าวถึงพฤติกรรมอันไม่เหมาะสมของบุคคลที่จะนำพาบ้านเมืองไปสู่ความวุ่นวายและไร้ซึ่งคุณธรรม โดยกล่าวถึงการติดสินบนเจ้าพนักงานเพื่อให้พิจารณาคดีจากผิดเป็นถูกโดยไม่สนใจข้อกฎหมายของบ้านเมือง และกล่าวโทษผู้ที่ซื้อสัตย์สุจริตและยึดถือความถูกต้องว่าเป็นผู้ที่ “โง่งเงา” นอกจากนี้ยังกล่าวถึงมุมมองที่คนในสังคมมีต่อเหล่านักปราชญ์ว่าเป็นคน “ใบ้ำสาระยา” ซึ่งแสดงถึงสังคมที่ขาดคุณธรรมและปัญญา

เมื่อพิจารณาเนื้อหาของบทประพันธ์ประกอบกับเหตุการณ์ในเรื่อง เมื่อบ้านเมืองที่คนในสังคมมีความคิดและพฤติกรรมดังที่กล่าวมานี้มีมากขึ้น สังคมก็จะเกิดความสับสนวุ่นวายและนำไปสู่การล่มสลายในที่สุด บทประพันธ์นี้จึงทำให้เห็นถึงผลเสียของการขาดคุณธรรมของคนในสังคม ซึ่งจะมีส่วนในการช่วยสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับคุณงามความดี และหล่อหลอมให้มีการประพฤติปฏิบัติให้เป็นไปในทางที่ถูกต้องและเหมาะสม เพื่อจะได้ไม่พบจุดจบดังเช่นที่ปรากฏในวรรณคดีเรื่องนี้ เนื้อหาของบทประพันธ์ข้างต้นจึงมีคุณค่าในแง่ของการช่วยยกระดับสติปัญญาแก่ผู้อ่านได้

๒. **คุณค่าด้านวรรณศิลป์** คุณค่าด้านวรรณศิลป์เป็นการพิจารณาว่ากวีมีกลวิธีการประพันธ์อย่างไรบ้าง ซึ่งหมายถึง การวิเคราะห์ศิลปะการประพันธ์ในวรรณคดีหรือวรรณกรรม ทั้งนี้เนื่องจากวรรณศิลป์เป็นปัจจัยสำคัญของการประเมินคุณค่างานประพันธ์ชิ้นหนึ่ง ๆ วรรณศิลป์จึงเป็นเรื่องของกลวิธีการประพันธ์ทั้งในระดับเสียงที่มีผลต่อท่วงทำนองและความไพเราะของบทประพันธ์ การใช้คำให้เหมาะสมกับลักษณะหน้าที่ของคำและถูกต้องตรงความหมาย ตลอดจนสื่อสารอารมณ์และความรู้สึกได้อย่างมีพลัง การใช้กวีโวหารและภาพพจน์เพื่อสร้างจินตนาการให้ผู้อ่านเสมือนได้ยินเสียงได้เห็นภาพ เกิดอารมณ์สะเทือนใจ มีความรู้สึกคล้อยตาม ทั้งนี้ การวิเคราะห์คุณค่าด้านวรรณศิลป์ในวรรณคดีและวรรณกรรม สามารถพิจารณาได้จากสิ่งต่าง ๆ ต่อไปนี้

๒.๑ การใช้ภาพพจน์ เป็นกลวิธีทางศิลปะในการใช้ภาษา โดยกล่าวถึงสิ่งหนึ่งแต่สื่อความหมายไปถึงอีกสิ่งหนึ่ง ทั้งนี้เพื่อเสริมสร้างอารมณ์ให้แก่บทประพันธ์ (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๒, น. ๓๕๗) โดยภาพพจน์เกิดจากการร้อยเรียงถ้อยคำด้วยวิธีการที่แตกต่างกันไปจากการใช้ภาษาในรูปแบบปกติธรรมดาทั่วไป มีจุดประสงค์เพื่อสร้างผลกระทบทางอารมณ์และความรู้สึกแก่ผู้อ่าน (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, ๒๕๖๐, น. ๒๐๕) ภาพพจน์แบ่งได้เป็นหลายประเภท ดังนี้

๑) อุปมา คือ การเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งให้คล้ายหรือเหมือนกับอีกสิ่งหนึ่ง โดยมีคำที่สื่อความหมายว่า **เหมือน** เป็นตัวเชื่อมแสดงความเปรียบเทียบ เช่น กล เปรียบ ประดู่ ดุจ ดัง เหมือน รวากับ รว เพียง เพียง (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๒, น. ๕๖๖) ดังตัวอย่างต่อไปนี้

สูงระหงทรงเพียวเรียวรูด พิศแต่หัวตลอดเท้าขาวแต่ตา คิ้วก่ง เหมือน งาช้างดีดฝ้าย หูกกลางดวงพักตร์หักงอ	งาม ละม้ายคล้าย อุลู่กะหลาป่า ทั้งสองแก้มกัลยา ดัง ลูกยอ จมูก ละม้ายคล้าย พริ้วขอ ลำคอโตตันสั้นกลม
--	--

(พระมหามนตรีทรัพย์, ๒๕๐๓, น. ๓-๔)

บทประพันธ์ข้างต้นเป็นการพรรณนาความงามของนางประเดะ ตัวละครเอกในวรรณคดี เรื่อง ระเด่นลันได ของ พระมหามนตรี (ทรัพย์) มีการใช้ภาพพจน์แบบอุปมาเพื่อสื่อให้ผู้อ่านเห็นรูปลักษณะของนางประเดะ มีการใช้คำว่า “**ละม้าย**” “**คล้าย**” “**ดัง**” “**เหมือน**” เพื่อเปรียบเทียบ โดยเปรียบเทียบว่า งามเหมือนอุลู่ แก้มเหมือนลูกยอ คิ้วเหมือนงาช้างดีดฝ้าย จมูกเหมือนมิดขอ ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบที่แตกต่างไปจากขนบของวรรณคดีไทย ทั้งนี้เพื่อสร้างอารมณ์ขันและเสียดสีงานประพันธ์ในแนวขนบนิยม

๒) อุปลักษณะ คือ การกล่าวเปรียบโดยตรงระหว่างสิ่งที่มีคุณสมบัติร่วมบางประการของสองสิ่งหรือมากกว่านั้น ซึ่งมีคำแสดงเปรียบเทียบนั้นว่า เป็น คือ เท่ากับ (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๒, น. ๕๖๙) ดังตัวอย่างต่อไปนี้

มันก็ เป็น ช้างงาอันกล้าหาญ จะอยู่ป่าเดียวกันนั้นฉันใด	เราก็ เป็น คชสารอันสูงใหญ่ นานไปก็จะยับยั้งประมาณ
--	---

(กรมศิลปากร, ๒๔๘๒, น. ๓๔)

บทประพันธ์ข้างต้นมาจากวรรณคดี เรื่อง ชุนช้างชุนแผน เป็นตอนที่หมีนหาญ ผู้เป็นบิดาของนางบัวคลี่ซึ่งเป็นหนึ่งในภรรยาของชุนแผนกล่าวถึงชุนแผนโดยใช้ภาพพจน์แบบอุปลักษณะ เปรียบชุนแผนเป็น “ช้างงาอันกล้าหาญ” และเปรียบตนเองเป็น “คชสารอันสูงใหญ่” เพื่อสื่อความหมายว่าต่างคนก็ต่างเป็นผู้มีฝีมือด้วยกันทั้งสิ้น หากอยู่ร่วมกันนานไปอาจเกิดการพิพาทกันได้

๓) สัญลักษณ์ คือ สิ่งที่กำหนดนิยามกันขึ้นเพื่อให้ใช้หมายความแทนอีกสิ่งหนึ่ง (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๖, น. ๑๐๒๓) ในด้านวรรณคดีศึกษา สัญลักษณ์หมายถึง สิ่งมีชีวิตหรือไม่มีชีวิตซึ่งใช้แทนของอีกสิ่งหนึ่ง (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, ๒๕๖๐, น. ๕๐๗) เช่น **สีขาว** เป็นสัญลักษณ์ของความบริสุทธิ์ ความไร้เดียงสา ความดี แตกต่างจาก**สีดำ**ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แห่งความทุกข์ ความชั่วร้าย ความลึกลับ หรือ**กา**เป็นสัญลักษณ์แทนผู้มีตระกูลต่ำ คนชั่ว คนใจดำ ตรงข้ามกับ **หงส์** ที่เป็นสัญลักษณ์แทนคนดี คนที่อยู่ในตระกูลสูง หรือคนรักศักดิ์ศรี (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๒, น. ๕๐๐) ดังตัวอย่างต่อไปนี้

๒๙๐ ๑) อย่าเอื้อมเด็ด ดอกฟ้า	มาถนอม
สูงสูดมือมักตรอม	อกไข
เด็ดแต่ ดอกพะยอม	ยามยาก ชมนา
สูงก็สอยด้วยไม้	อาจเอื้อมเอาถึง

(กระทรวงศึกษาธิการ, กรมวิชาการ, สถาบันภาษาไทย, ๒๕๔๓, น. ๒๕๗)

บทประพันธ์ข้างต้นปรากฏการใช้สัญลักษณ์ กล่าวคือ ใช้คำว่า “**ดอกฟ้า**” เป็นสัญลักษณ์แทนหญิงที่มีฐานะสูงส่ง มีศักดิ์เหนือกว่าชายที่มาหมายปอง หรืออาจหมายถึง สิ่งที่อยู่สูงเกินอำนาจวาสนาหรือความสามารถที่จะครอบครองได้ ในขณะเดียวกันก็ใช้คำว่า “**ดอกพะยอม**” เป็นสัญลักษณ์แทนหญิงที่มีฐานะต่ำต้อยพอ ๆ กับชาย หรืออาจหมายถึง สิ่งที่เหมาะสมกับอำนาจวาสนาหรือความสามารถที่จะครอบครองได้ บทประพันธ์ข้างต้นจึงเป็นการใช้สัญลักษณ์เพื่อสื่อแนวคิดว่าอย่าปรารถนาในสิ่งที่เกินความสามารถหรือเป็นไปไม่ได้

๔) อติพจน์หรืออติพจน์ คือ การกล่าวเกินจริงอย่างจงใจด้วยเจตนา เน้นข้อความนั้นให้น้ำหนักมากยิ่งขึ้นหรือให้ความรู้สึกเพิ่มขึ้น (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๒, น. ๕๓๙) ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เอียงอกเทออกอ้าง	อวดองค์ อรเอย
เมรุชุบสมุทรดินลง	เลขแต่้ม
อากาศจักจางผจง	จารึก พอฤ
โหมแม่หยาดฟ้าแยม	อยู่ร้อนฤาเห็น

(กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ๒๕๖๑, น. ๑๓๐)

บทประพันธ์ข้างต้นมาจากรรณคดี เรื่อง โคลงนิราศนรินทร์ ปรากฏการใช้ภาพพจน์แบบอุปมาอุปไมยเพื่อเพิ่มความเข้มข้นทางอารมณ์ความรู้สึกที่กวีมีต่อนางผู้เป็นที่รัก โดยกล่าวว่า หากเป็นไปได้จะเทหัวใจออกมาให้นางดูว่าในใจของกวีมีแต่นางผู้เดียว แม้จะใช้เขาพระสุเมรุขบลงในมหาสมุทรแล้วเขียนลงไปใ้ในอากาศก็ไม่เพียงพอที่จะพรรณนาความรักที่มีต่อนางได้ เป็นการกล่าวเกินจริงเพื่อสื่อความรู้สึกให้ปรากฏชัดเจนมากยิ่งขึ้น

๕) **บุคคลวัตหรือบุคลาธิษฐาน** คือ การกำหนดให้สิ่งซึ่งไม่ใช่มนุษย์มีสถานะเป็นมนุษย์ ทำกริยาอาการอย่างมนุษย์ เช่น พุด คิด มีสติปัญญาและอารมณ์ ความรู้สึก (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๒, น. ๒๘๗) ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เสียงพลโห่ร้องเอาชัย พิภพเพียงทำลาย	เลื่อนลั่นสนั่นใน
สัทภณท์บรรพตทั้งหลาย	อ่อนเอียงเพียงปลาย
ประนอมประนอมชมชัย	

(กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ๒๕๔๘, น. ๕๕)

บทประพันธ์ข้างต้นเป็นเนื้อความตอนหนึ่งจากเรื่อง บทพากย์เอราวัณ กล่าวถึงขบวนเสด็จของพระราม ปรากฏการใช้ภาพพจน์แบบบุคคลวัตเพื่อถ่ายทอดความยิ่งใหญ่ของขบวน โดยกล่าวว่า เขาสัทภณท์หรือเขาสัทบริภณท์ ซึ่งเป็นภูเขาทั้งเจ็ดที่ล้อมรอบเขาพระสุเมรุอันเป็นแกนกลางของโลกและจักรวาลก็อ่อนน้อมลงมาแสดงความคารวะต่อพระราม กวีวิธีดังกล่าวเป็นการทำให้สิ่งที่มีไม่ใช่มนุษย์มีสถานะเป็นมนุษย์ผ่านการกระทำกริยาอาการ **“ประนอมประนอมชมชัย”** ภาพพจน์บุคคลวัตในบทประพันธ์ข้างต้นจึงไม่เพียงแต่แสดงความยิ่งใหญ่ของขบวนเสด็จเท่านั้น แต่ยังส่งเสริมบุญญาบารมีของพระรามในฐานะพระนารายณ์อวตารอีกด้วย

๖) **สัทพจน์** คือ การใช้คำเลียนเสียง (สุจิตรา จงสถิตวัฒนา, ๒๕๔๙, น. ๓๙) ซึ่งอาจเป็นเสียงสัตว์ เสียงลมพัด เสียงเครื่องดนตรี หรือเสียงที่เกิดจากวัตถุสิ่งของ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ยุงทองร้อง กะโด้งโห่ง ดัง	เพียงฆ้องกลองระฆัง
แตรสังข์กังสดาลขานเสียง	
กะลิงกะลางนางนวลนอนเรียง	พญาลอคลอกเคียง
แอ่นเอียงอีไถ่โง้ง	
ค้อนทองเสียงร้อง ป่องเป้ง	เพลินฟ้างเวง
อีไถ่เร้งร้องลงเชิง	

(กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ๒๕๔๘, น. ๑๖๐)

บทประพันธ์ข้างต้นมาจากรรณคดี เรื่อง ภาพพจน์พระไชยสุริยา ของสุนทรภู่ เนื้อหาเป็นการพรรณนาธรรมชาติ โดยกล่าวถึงสัตว์ต่าง ๆ ที่ใช้ชีวิตอยู่ในป่า มีการใช้ภาพพจน์แบบสัทพจน์ โดยเลียนเสียงร้องของนกยูงว่า **“กะโด้งโห่ง”** และเลียนเสียงร้องของนกค้อนทองว่า **“ป่องเป้ง”** เพื่อให้ผู้อ่านรับรู้บรรยากาศที่เหล่านกนานาพันธุ์ส่งเสียงร้องดังก้องไปทั่วทั้งป่า

๒.๒ **การเล่นเสียง** คือ กลวิธีการประพันธ์โดยใช้ลักษณะของเสียงพยัญชนะ เสียงสระ และเสียงวรรณยุกต์ เป็นเครื่องมือเพื่อสร้างความไพเราะและท่วงทำนองให้แกบทประพันธ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อนำไปอ่านออกเสียง การเล่นเสียงสามารถแบ่งออกได้เป็น ๓ ประเภท ได้แก่ การเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะ การเล่นเสียงสัมผัสสระ และการเล่นเสียงวรรณยุกต์ ดังนี้

๑) **การเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะ** คือ การแต่งบทประพันธ์โดยเลือกสรรถ้อยคำที่มีพยัญชนะเป็นเสียงเดียวกันมาใช้ร่วมกัน เพื่อให้เกิดการรับส่งสัมผัส แม้ว่าไม่ใช่สัมผัสบังคับตามฉันทลักษณ์ แต่กวีก็นิยมใช้เพื่อเพิ่มความไพเราะให้กับบทประพันธ์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ลางลิ่งลิ่งลอดไม้	ลางลิ่ง
แลลูกลิ่งลงชิง	ลูกไม้
ลิ่งลมไล่ลมตึง	ลิ่งลอด หนึ่หนา
แลลูกลิ่งลางไหล้	ลอดเลี้ยวลางลิ่ง

(กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๑, น. ๖๑)

บทประพันธ์ข้างต้นมาจากรรณคดี เรื่อง ลิลิตพระลอ เป็นการพรรณนาธรรมชาติ ซึ่งกล่าวถึงพฤติกรรมของลิงที่โลดแล่นไปตามกิ่งไม้บ้าง ยื้อแย่งผลไม้กันบ้าง และวิ่งไล่กันไปมาบ้าง จะเห็นได้ว่าลักษณะเด่นของบทประพันธ์นี้คือ การเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะ กวีนำคำที่มีเสียงพยัญชนะต้นเป็นหน่วยเสียง /ล/ จำนวนหลายคำมาใช้ร่วมกัน โดยทุก ๆ คำล้วนมีความหมายและสอดคล้องกลมกลืนกับเนื้อความที่ต้องการนำเสนอ

๒) **การเล่นเสียงสัมผัสสระ** คือ การแต่งคำประพันธ์โดยเลือกสรรถ้อยคำที่มีเสียงสระเป็นเสียงเดียวกันและมาตราตัวสะกดเป็นเสียงเดียวกันมาใช้ในการรับส่งสัมผัสในบทประพันธ์ โดยตามฉันทลักษณ์แล้ว สัมผัสสระเป็นหนึ่งในข้อบังคับที่มีขึ้นเพื่อให้บทประพันธ์ในแต่ละวรรคคล้องจองกัน ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของร้อยกรองทุกประเภท อย่างไรก็ตาม กวีมักสร้างสรรค์ผลงานโดยเพิ่มสัมผัสสระในตำแหน่งอื่นที่ฉันทลักษณ์มิได้กำหนด โดยมีทั้งการเพิ่มสัมผัสสระภายในวรรคเดียวกัน รวมไปถึงการเล่นเสียงสัมผัสสระตลอดทั้งบท ดังตัวอย่างต่อไปนี้

* เป็นคำไทย ปกติเป็น ไ

ดูหนูสูง	งูสุดสูง
หนูสูงอยู่	รูปงูหนูสูง
ดูงูสูง	พรูป
หนูสูง	สุด
งูสูง	งูอยู่
หนูสูง	รูปงู

(กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ๒๕๔๘, น. ๔๑)

บทประพันธ์ข้างต้นจะเห็นได้ว่า มีความโดดเด่นในการนำคำที่ประกอบด้วยเสียงสระอูมาใส่แต่งบทประพันธ์ตลอดทั้งบท เป็นการเล่นเสียงสัมผัสสระที่นอกจากจะให้ผลทางด้านเสียงเป็นสำคัญแล้ว ยังสร้างบรรยากาศของการต่อสู้กันอย่างดุเดือดระหว่างงูและหนูให้เกิดขึ้นในจินตนาการของผู้อ่านได้อีกด้วย

๓) **การเล่นเสียงวรรณยุกต์** คือ การเล่นเสียงสูงต่ำคล้ายการผันเสียงวรรณยุกต์ มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความหลากหลายของระดับเสียงสูงต่ำ ซึ่งจะทำให้เกิดความไพเราะด้านเสียงโดยตรง (ธเนศ เวศร์ภาดา, ๒๕๔๙, น. ๑๙) ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เสนา <u>สูง</u>	ศรเพลง
ยิ่งค่ายหลายเมือง <u>แย่ง</u>	<u>แย่งแย่ง</u>
รุก <u>รันรัน</u> แรง	ฤทธิ์รบ
<u>ลวงลวง</u> ลวงแล้ว	รวบเร้าเอามา

(กรมศิลปากร, ๒๕๔๕, น. ๖๔๕)

บทประพันธ์ข้างต้นปรากฏการเล่นเสียงวรรณยุกต์ โดยมีการไล่เสียงวรรณยุกต์ ๓ ระดับ คือ “สูง” “แย่งแย่งแย่ง” “รันรันรัน” “ลวงลวงลวง” การเล่นเสียงวรรณยุกต์ในบทประพันธ์นี้ นอกจากจะเป็นการสร้างเสียงไพเราะอันเกิดจากการเล่นเสียงวรรณยุกต์แล้ว ยังเป็นการแสดงฝีมือและชั้นเชิงด้านการประพันธ์ของกวีอีกด้วย เพราะสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการนำคำที่มีเสียงวรรณยุกต์ต่างกันมาใช้ร่วมกันในบทประพันธ์ได้อย่างสอดคล้องกลมกลืนและสื่อความหมายได้ตรงตามเนื้อความอีกด้วย

๒.๓ **การเล่นคำ** คือ กลวิธีการประพันธ์ที่ใช้อักษร คำ วลี หรือข้อความในลักษณะพิเศษ นอกเหนือจากที่กำหนดไว้ในข้อบังคับทางฉันทลักษณ์ เพื่อหวังผลในด้านวรรณศิลป์ คือ ทำให้เกิดความไพเราะ ลีลาที่มีผลต่อความไพเราะของบทประพันธ์ ตลอดจนทำให้มีความหมายที่คมคายน่าประทับใจยิ่งขึ้น (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๒, น. ๗๑) การเล่นคำอาจจำแนกได้เป็นลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

๑) **การเล่นคำ** คือ กลวิธีการแต่งคำประพันธ์โดยนำคำพ้องเสียง หรือคำพ้องรูป พ้องเสียงมาใช้ เพื่อให้บทประพันธ์เกิดความไพเราะและสื่อความหมายที่คมคาย นอกจากนี้การเล่นคำยังถือเป็นการแสดงความรอบรู้ในคลังคำของกวี ซึ่งสะท้อนให้เห็นความเชี่ยวชาญในศาสตร์แห่งการใช้ภาษาของกวีได้อีกทางหนึ่ง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ว่าพลางทางชมคนนานก	โผนผกจับไม้เอ็งมี
เบญจวรรณ จับ วัลย์ชาติ	เหมือน วัน พิไลสามสุตามา
นางนวล จับ นางนวล นอน	เหมือนพีแนบ นวลสม จินตะหรา
จากพรา กจับ จาก จันรรจา	เหมือน จาก นางสการะวาที

(กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ๒๕๖๑, น. ๑๐๕)

บทประพันธ์ข้างต้นมาจากวรรณคดี เรื่อง อิเหนา ตอน ตีกะหมังกุหนิง เนื้อหาตอนนี้เป็นตอนที่อิเหนาเคลื่อนทัพจากเมืองหมันหย่าไปยังเมืองดาหาเพื่อร่วมทำสงคราม ระหว่างทางได้คร่ำครวญถึงนางผู้เป็นที่รักที่ได้จากมา จะเห็นได้ว่าการเล่นคำพ้องในหลายตำแหน่ง ได้แก่ การนำคำว่า “**เบญจวรรณ**” ซึ่งเป็นชื่อสายพันธุ์หนึ่งของนก มาใช้ร่วมกับ “**วัลย์ชาติ**” ซึ่งหมายถึง เถาวัลย์ของต้นชิงช้าชาติ แล้วเชื่อมโยงไปสู่คำว่า “**วัน**” ซึ่งหมายถึง ระยะเวลาที่พลัดพรากจากกัน หรือการนำคำว่า “**นางนวล**” ซึ่งเป็นชื่อสายพันธุ์ของนกสายพันธุ์หนึ่ง มาใช้ร่วมกับคำว่า “**นางนวล**” ซึ่งเป็นชื่อของต้นไม้ชนิดหนึ่ง แล้วเชื่อมโยงไปสู่คำว่า “**นวลสม**” ซึ่งหมายถึง นางผู้เป็นที่รัก รวมถึงการนำคำว่า “**จากพรา**ก” ซึ่งเป็นชื่อนกสายพันธุ์หนึ่ง มาใช้ร่วมกับคำว่า “**จาก**” ซึ่งเป็นชื่อของต้นไม้ชนิดหนึ่ง แล้วเชื่อมโยงไปสู่คำว่า “**จาก**” ซึ่งหมายถึง การพลัดพรากจากนางผู้เป็นที่รัก บทประพันธ์นี้จึงมีวรรณศิลป์ในแง่ของการเล่นคำพ้องที่นอกจากจะมีความไพเราะและมีความหมายที่คมคายแล้ว ยังสะท้อนฝีมือการประพันธ์และความรอบรู้เกี่ยวกับพันธุ์ไม้และพันธุ์นกของกวีได้อีกด้วย

๒) **การซ้ำคำ** คือ การใช้คำหรือวลีเดิมซ้ำ ๆ กันในหลายตำแหน่งของบทประพันธ์ ถ้อยคำที่ใช้ซ้ำกันนั้นเป็นคำที่เขียนเหมือนกันและมีความหมายเดียวกัน ทั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อเน้นย้ำเนื้อความหรืออารมณ์ หรือเพื่อแจกแจงให้เห็นรายละเอียด (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๒, น. ๗๑-๗๓) ดังตัวอย่างต่อไปนี้

สร้างป่าหมาก ป่าพลู ทัวเมืองสุโขทัย ป่าพรวักก็**หลายในเมืองนี้** ป่าลางก็**หลายในเมืองนี้** หมากม่วงก็**หลายในเมืองนี้** หมากขามก็**หลายในเมืองนี้** ใครสร้างได้ไว้แก่มัน

(กรมศิลปากร, ๒๕๔๗, น. ๒๘)

ข้อความข้างต้นปรากฏการซ้ำคำเพื่อเน้นย้ำความอุดมสมบูรณ์ของเมืองสุโขทัยที่เต็มไปด้วยพืชพันธุ์ผลาหารหลากหลายประการ ตลอดจนการซ้ำคำที่แจกแจงให้เห็นว่าผลาหารที่หลากหลายนั้นมีอะไรบ้าง ดังจะเห็นได้จากการซ้ำวลี “**ก็หลายในเมืองนี้**” นั้นเอง

๓) การหลากคำหรือการใช้คำไวพจน์ คือ การนำคำที่มีความหมายเหมือนกันมาใช้ร่วมกันในตำแหน่งต่าง ๆ ของบทประพันธ์ เพื่อใช้กล่าวถึงสิ่งเดียวกันหรือบุคคลเดียวกันด้วยถ้อยคำที่หลากหลาย ดังเช่นการกล่าวถึง**ดวงจันทร์**ด้วยคำว่า **รัชนีกร แขนุหลัน นิศากร ศศิธร** ฯลฯ การกล่าวถึง**ดวงอาทิตย์**ด้วยคำว่า **ทินกร ประภากร ทิวากร ตะวัน สุริยา** ฯลฯ หรือการกล่าวถึง**กษัตริย์**ด้วยคำว่า **ขัตติยะ บดินทร์ บพิตร ภูไนย ราชา นฤบาล** ฯลฯ การหลากคำหรือการใช้คำไวพจน์ช่วยให้หลีกเลี่ยงจากการใช้คำซ้ำซาก ซึ่งจะทำให้บทประพันธ์น่าเบื่อ ทั้งยังแสดงความรอบรู้และคลังคำของกวีได้อีกด้วย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ครุฑลิลมลงเล่นโนนดาด
ครุฑลิลมลงเล่นสัตตภณท์
ครุฑลิลมร่อนเล่นโพนมบน
ครุฑลิลมไล่คาบนาคา

วรนาฏลิลมมิ่งมโศภรรย์
สุดาจันทร์ลิลมพัศตร์พระภัสตา
นฤมลลิลมสนมสนิทหน้า
กัลยาลิลมเล่นอุทยาน

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), ๒๕๐๔, น. ๗)

บทประพันธ์ข้างต้นมาจากวรรณคดี เรื่อง กากีกลอนสุภาพ เป็นการพรรณนาอารมณ์ของพญาครุฑและนางกากีเมื่อตกอยู่ในภาวะแห่งความรัก จะเห็นได้ว่ากวีมีการหลากคำที่ใช้กล่าวถึงนางกากี โดยใช้คำว่า **“วรนาฏ” “สุดาจันทร์” “นฤมล” “กัลยา”** แต่ในขณะเดียวกันก็มีการเล่นคำอีกลักษณะหนึ่งด้วย นั่นคือการซ้ำคำ ดังปรากฏคำว่า **“ครุฑ”** และ **“ลิลม”** ซ้ำกันในบทประพันธ์แต่ละบาท บทประพันธ์นี้จึงเป็นตัวอย่างของการเล่นคำที่มีผลทั้งการเน้นย้ำเนื้อหาและความและอารมณ์ ตลอดจนความหลากหลายของถ้อยคำที่เลือกใช้ ซึ่งทำให้บทประพันธ์นี้มีทั้งความไพเราะ ความหมายที่หนักแน่น และอารมณ์ที่เข้มข้นไปพร้อม ๆ กัน

๒.๔ ภาษาจินตภาพ คือ กลวิธีการใช้ถ้อยคำภาษาเพื่อกระตุ้นให้เกิดภาพในความคิดและจินตนาการของผู้อ่าน ภาษาที่ทำให้เกิดจินตภาพมีหลายวิธี ทั้งการพรรณนาอย่างละเอียดถี่ถ้วน การสรรคำอย่างพิถีพิถันและวิจิตรบรรจง การใช้คำที่กระตุ้นประสาทสัมผัสต่าง ๆ ตลอดจนการใช้โวหารภาพพจน์ เพื่อให้ผู้อ่านสามารถมองเห็นภาพที่กวีต้องการจะสื่อสารได้ในโน้มนคติ (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๕, น. ๒๑๘) ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ดูน้ำวังกลิ้งเขียวเป็นเกลียวกลอก
บ้างพลุ่งพลุ่งจู่จู่เหมือนงูเกวียน

กลับกระฉอกจาดจัดจวดเจียน
ดูเวียนเวียนคว้างคว้างเป็นหว่างวน

(กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ๒๕๔๘, น. ๔)

บทประพันธ์ข้างต้นพรรณนาลักษณะการไหลของน้ำที่เขียวแรงได้อย่างเห็นภาพ อันเกิดจากการใช้ภาษาจินตภาพในหลากหลายลักษณะ กล่าวคือ มีการใช้ถ้อยคำที่แสดงการเคลื่อนไหวอย่างรวดเร็วและรุนแรง ไม่ว่าจะเป็น **“กลิ้ง” “เขียว” “เกลียวกลอก” “กระฉอก” “จวดเจียน”** รวมถึงมีการใช้คำซ้ำเพื่อเน้นย้ำความแรงของกระแส น้ำ ได้แก่ **“พลุ่งพลุ่ง” “เวียนเวียน” “คว้างคว้าง”** อีกทั้งยังมีการใช้โวหารภาพพจน์เพื่อให้ผู้อ่านเกิดภาพในจินตนาการ ทั้งการใช้บุคคลวัต **“ดูน้ำวัง”** ซึ่ง **“วัง”** เป็นกริยาของสิ่งมีชีวิต เมื่อนำมาใช้กับการไหลของน้ำจึงให้ภาพของความเร็วและแรงชัดเจนขึ้น ตลอดจนการใช้อุปมา **“จู่จู่เหมือนงูเกวียน”** ทำให้เห็นทิศทางในการไหลของน้ำที่หมุนเป็นวงราวกับล้อของเกวียนที่กำลังแล่นไปด้วยความเร็ว บทประพันธ์ข้างต้นจึงเป็นตัวอย่างของการใช้ภาษาจินตภาพอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถสื่อภาพของสายน้ำที่ไหลเขียวรุนแรงให้ปรากฏเด่นชัดในจินตนาการของผู้อ่านได้อย่างชัดเจน

๒.๕ กวีโวหาร คือ ท่วงทำนองหรือลีลาการประพันธ์ที่กวีใช้ถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกของบทประพันธ์ไปยังผู้อ่าน โดยการอ่านวรรณคดีไทยนั้น ผู้อ่านไม่เพียงแต่ได้รับอรรถรสจากถ้อยคำที่กวีเลือกใช้อย่างประณีตบรรจงและความหมายที่ลึกซึ้งเท่านั้น แต่ยังเกิดจากลีลาการประพันธ์และกวีโวหารที่สอดคล้องกับเนื้อหาอีกด้วย (สุจิตรา จงสถิตวัฒนา, ๒๕๔๙, น. ๗๑-๗๘) กวีโวหารแบ่งเป็น ๔ ประเภท ได้แก่ เสาวรจนี นาวิปราโมทย์ พิโรธาทัง และสัลลาปังคพิสัย

๑) เสาวรจนี คือ การกล่าวชมความงามของสิ่งต่าง ๆ โดยอาจจะเป็นการชมความงามของตัวละครที่เป็นมนุษย์ การชมความงามของสัตว์ ตลอดจนการชมความงามของสถานที่ต่าง ๆ เช่น ปราสาทราชวัง บ้านเมือง รวมไปถึงธรรมชาติและสิ่งแวดลอม (สมเกียรติ รัชชมนี, ๒๕๕๑, น. ๑๐๘) ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ดูผิวสีนวลละอองอ่อน	มะลิซ้อนดูดำไปหมดสิ้น
สองเนตรงามกว่ามฤคิน	นางนี้เป็นปิ่นโลกา
งามโอษฐ์ดั่งใบไม้อ่อน	งามกรดั่งลายเลขา
งามรูปเลอสรรรขวิญฟ้า	งามยิ่งบุปผาแบ่งบาน*

(พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, ๒๕๑๒, น. ๑๐-๑๑)

บทประพันธ์ข้างต้นมาจากวรรณคดี เรื่อง ศกุนตลา เป็นตอนที่ท้าวทุษยันต์กล่าวชมความงามของนางศกุนตลา โดยกล่าวว่า นางศกุนตลามีผิวพรรณผุดผ่องจนแม้แต่ดอกมะลิซ้อนที่ขาวนวลก็ดูหมองไป ตลอดจนพรรณนาความงามทั้งในภาพรวมและในส่วนต่าง ๆ โดยการเปรียบเทียบว่านางศกุนตลามีดวงตาที่งามดุจตากวาง มีริมฝีปากแดงระเรื่อดั่งสีใบไม้อ่อน มีแขนทั้งดงามราวกับวาดขึ้น ตลอดจนมีรูปร่างทั้งดงามประหนึ่งความงามของดอกไม้บาน

*คำได้ปรับปรุงอักขรวิธีตามปัจจุบัน ซึ่งมีการปรับปรุงภาษาเดิมจาก (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, ๒๕๑๒, น. ๑๐-๑๑)

๒) นารีปราโมทย์ คือ การกล่าวแสดงความรัก การเกี่ยวพาราสีกันของตัวละคร (สมเกียรติ รัชสมัย, ๒๕๕๑, น. ๑๐๙) ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ถึงม้วยดินสิ้นฟ้ามหาสมุทร	ไม่สิ้นสุดความรักสมครสมาน
แม่นเกิดในใต้ฟ้าสุธาธาร	ขอพบพานพิศวาสไม่คลาดคลา
แม่เนื้อเย็นเป็นห้วงมหรณพ	พี่ขอพบศรีสวัสดิ์เป็นมัจฉา
แม่เป็นบัวตัวที่เป็นกุมรา	เซยผกาโกสุมปทุมทอง
เจ้าเป็นถ้ำอำไพขอให้พี่	เป็นราชสีห์สิงสู่เป็นคู่สอง
ขอติดตามทราชมสงวนพลละออง	เป็นคู่ครองพิศวาสทุกชาติไป

(พระสุนทรโวหาร (ภู่), ๒๕๕๓, น. ๕๐๓-๕๐๔)

บทประพันธ์ข้างต้นมาจากวรรณคดี เรื่อง พระอภัยมณี เป็นตอนที่พระอภัยมณีเกี่ยวนางละเวง (นางละเวงวันฟ้า) ด้วยคารมคมคายอันหวานซึ้ง โดยกล่าวว่า แม่แผ่นดิน ท้องฟ้า และมหาสมุทรจะล่มสลายไป แต่ความรักที่พระอภัยมณีมีต่อนางละเวงก็จะมีวันสิ้นสุด หากเกิดชาติหน้านั้นใดก็ขอให้ได้พบกับนางอีกทุกชาติไป หากนางละเวงเกิดเป็นห้วงน้ำ พระอภัยมณีก็จะขอเป็นปลาที่ได้อยู่ใกล้ชิดนาง หากนางละเวงเป็นดอกบัว พระอภัยมณีก็จะขอเป็นแมลงภู่ที่เฝ้าดมดมอยู่ไม่ห่าง หากนางละเวงเป็นถ้ำ พระอภัยมณีก็จะป็นราชสีห์ที่อาศัยอยู่ในนั้น พระอภัยมณีจะขอติดตามรักนางละเวงไปทุกภพทุกชาติ

๓) พิโรธวาทัง คือ การกล่าวแสดงความโกรธ ตัดพ้อต่อว่า กระทบกระเทียบ (สมเกียรติ รัชสมัย, ๒๕๕๑, น. ๑๑๒) ตลอดจนการแสดงความคิดเห็นเชิงลบ ประชดประชัน และเยาะเย้ย (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๒, น. ๔๕) ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เมื่อนั้น	ท้าวกะหมังกุหนิงแข็งขัน
ได้ฟังกริ้วโกรธดังเพลิงกลบ	จึงกระชั้นสีหนาทประภาสไป
ถึงว่ากษัตริย์ทั้งสี่กรุง	จะมาช่วยรบพุ่งเป็นศึกใหญ่
กูก็ไม่ครันคร้ามขามใคร	จะหักให้เป็นภัสรมธุลีลง

(กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ๒๕๔๙, น. ๕๓)

บทประพันธ์ข้างต้นมาจากวรรณคดี เรื่อง อิเหนา ตอน ศีกะหมังกุหนิง เนื้อความกล่าวถึงตอนที่ท้าวกะหมังกุหนิงทราบข่าวว่าท้าวดาหาภิเสกการสู่ขอนางบุษบาให้แก่วิหยาสะกา และทางกรุงดาหาก็เตรียมพร้อมรับศึกโดยแจ้งข่าวไปยังเมืองต่าง ๆ ในวงศ์สัญญาเดหวาให้มาช่วย เมื่อท้าวกะหมังกุหนิงทราบดังนั้นก็รู้สึกโกรธเพราะถูกเหยียดหยาม กวีโวหารในการประพันธ์ในตอนดังกล่าวแสดงความเดือดดาลใจของท้าวกะหมังกุหนิง

๔) สัลลาปังกพิสัย คือ การกล่าวแสดงความรักใคร่โศกเสียใจ รำพึงรำพัน (สมเกียรติ รัชสมัย, ๒๕๕๑, น. ๑๑๓) ตลอดจนแสดงการคร่ำครวญ คະนิงหา การร่ำร้องรำพันถึงความทุกข์กายทุกข์ใจในลักษณะต่าง ๆ (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๒, น. ๔๖) ดังตัวอย่างต่อไปนี้

มาถึงบางครณิทวีโค	ยามวิโยคยากใจให้สะอื้น
ไอ้สุธาหนาแน่นเป็นแผ่นพื้น	ถึงสี่หมื่นสองแสนทั้งแดนไตร
เมื่อเคราะห์ร้ายกายเราก็ต้าน	ไม่มีที่พสุธาจะอาศัย
ล้วนหนามเหน็บเจ็บเสียบคับแคบใจ	เหมือนนกไร้รังเร่อยู่เอย

(กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ๒๕๕๒, น. ๕)

บทประพันธ์ข้างต้นมาจากวรรณคดี เรื่อง นิราศภูเขาทอง ของสุนทรภู่ กวีพรรณนาอารมณ์ความโศกเศร้าของตนโดยเชื่อมโยงกับสถานที่ คือ บางครณิ โดยกล่าวว่าเมื่อถึงสถานที่แห่งนี้แล้วก็ยิ่งทวีความโศกเศร้าเพิ่มยิ่งขึ้น เนื่องจากรู้สึกท้อใจในโชคชะตาของตนที่แม้ว่าพื้นธรณีจะกว้างใหญ่เพียงใด แต่เมื่อต้องประสบกับคราวเคราะห์ก็ไม่มีที่อยู่ที่ยืน จำต้องเร่ร่อนไปยังที่ต่าง ๆ รวากับนกสร้างความทุกข์เข็ญราวกับหนามแหลมทิ่มแทงให้เจ็บซ้ำ

๒.๖ การสรค้ำ หมายถึง การเลือกใช้ถ้อยคำ วลี หรือสำนวน มาร้อยเรียงกันเพื่อสื่อสาร โดยเน้นลีลาอันงดงาม และสื่อความหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๒, น. ๗๙) ถ้อยคำและสำนวนที่เลือกสรรมาใช้จะต้องมีความหมายชัดเจน สื่อสารได้อย่างสมบูรณ์ ทั้งในแง่ของความหมายในระดับต่าง ๆ ตลอดจนสื่อภาพและสื่ออารมณ์ตามที่กวีต้องการจะนำเสนอ (สุจิตรา จงสถิตวัฒนา, ๒๕๔๙, น. ๑๔) ดังตัวอย่างต่อไปนี้

๒๓๑	๒๓๒
๐ คุณแม่หนาหน้าเพียง	พสุธา
คุณบิทรดุจอา	ภาคกว้าง
คุณพี่ฟ้างศิขรา	เมรุมาศ
คุณพระอาจารย์อ้าย	อาจสู้อาคร
(กระทรวงศึกษาธิการ, กรมวิชาการ, สถาบันภาษาไทย, ๒๕๔๓, น. ๒๒๑)	

บทประพันธ์ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการสรรคำมาใช้อย่างประณีตเพื่อสื่อสารแนวคิดเกี่ยวกับความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ กล่าวคือ กวีเลือกใช้คำว่า “คุณ” (ความดีที่มีประจำอยู่ในสิ่งนั้น ๆ) ซ้ำในตำแหน่งคำแรกของโคลงสี่สุภาพแต่ละบาท เพื่อแจกแจงให้เห็นถึงคุณูปการของบุคคลต่าง ๆ ที่มีต่อเรา อีกทั้งยังเลือกใช้คำที่มาจากภาษาบาลีสันสกฤตซึ่งในขนบของวรรณคดีไทยถือว่าเป็นคำที่มีศักดิ์สูงมากกว่าถ้อยคำที่ใช้กันอย่างสามัญ โดยกวีนำมาใช้เพื่อเปรียบเทียบคุณลักษณะ อันได้แก่คำว่า “พสุธา (แผ่นดิน)” “อากาศ” “ศิขราเมรุมาศ (เขาพระสุเมรุ)” และ “สาคร (แม่น้ำ)” คำเหล่านั้นนอกจากจะแสดงถึงความยิ่งใหญ่ของพระคุณที่บุคคลต่าง ๆ มีต่อเราแล้ว ยังแสดงให้เห็นว่าพระคุณเหล่านั้นเป็นสิ่งที่สูงส่งควรค่าแก่การตระหนักและสำนึกถึง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่กวีต้องการจะนำเสนอ

๓. คุณค่าด้านสังคมและวัฒนธรรม วรรณคดีและวรรณกรรมมีความสัมพันธ์กับสังคมอย่างใกล้ชิด เนื่องจากผู้แต่งถือเป็นส่วนหนึ่งของสังคมย่อมนำเสนอประสบการณ์หรือความรู้สึกนึกคิดที่ได้จากสังคมมาเสนอไว้ในผลงานการประพันธ์ ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม (ทวีศักดิ์ ปิ่นทอง, ๒๕๕๖, น. ๑๕) การวิเคราะห์คุณค่าด้านสังคมและวัฒนธรรม จึงเป็นการวิเคราะห์ให้เห็นถึงวิถีชีวิต ความเชื่อ ค่านิยม ซึ่งหมายถึง สิ่งที่บุคคลหรือสังคมยึดถือเป็นเครื่องช่วยตัดสินใจ และกำหนดการกระทำของตนเอง (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๖, น. ๒๕๓) ตลอดจนวัฒนธรรมซึ่งหมายถึง สิ่งที่ทำความเจริญงอกงามให้แก่หมู่คณะ (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๖, น. ๑๐๓) และขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งหมายถึง แบบแผนแห่งความประพฤติของกลุ่มชนซึ่งสังคมกำหนดขึ้น และบุคคลในสังคมยอมรับยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา (เสาวลักษณ์ อนันตศานต์, ๒๕๔๓, น. ๒๔๐) โดยจะต้องพิจารณาว่าวรรณคดีหรือวรรณกรรมที่ศึกษานั้น แทรกประเด็นเหล่านั้นไว้หรือไม่ อย่างไร ดังตัวอย่างต่อไปนี้

สิ่งใดในโลกล้วน	อนิจจัง
คงแต่บาปบุญยัง	เที่ยงแท้
คือเงาติดตัวตรัง	ตรึงแน่น อยู่เนา
ตามแต่บุญบาปแล	ก่อเกื้อรักษา

(กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๑, น. ๔๙)

บทประพันธ์ข้างต้น ผู้แต่งมีจุดประสงค์เพื่อให้คติเตือนใจทางพระพุทธศาสนา เรื่องของ “อนิจจัง” หรือ “ไม่เที่ยง” ชีวิตของมนุษย์เป็นสิ่งสมมุติ เนื้อความในบทประพันธ์กล่าวว่า ทุกสิ่งทุกอย่างในโลกล้วนไม่เที่ยงและเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ คงเที่ยงแท้แน่นอนอยู่ก็แต่บุญและบาปเท่านั้น ซึ่งเปรียบเทียบเงาที่ตามติดตัวของเรายู่ตลอดเวลา เพราะฉะนั้นก็แล้วแต่บุญหรือบาปจะเป็นไป ดังนั้น มนุษย์จึงควรดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท แนวคิดของบทประพันธ์ข้างต้นจึงเป็นการนำเสนอพุทธปรัชญาซึ่งเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งในการจรรโลงสังคม

๔. การนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

วรรณคดีและวรรณกรรมมีคุณค่าในแง่ของการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ การพิจารณาคุณค่าในด้านนี้ อาจเริ่มต้นจากการตั้งคำถามว่า เมื่อผู้เรียนศึกษาวรรณคดีหรือวรรณกรรมแล้ว ผู้เรียนสามารถนำแนวคิดและประสบการณ์จากเรื่องที่อ่านไปประยุกต์ใช้หรือแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้อย่างไร (ประพนธ์ เรืองณรงค์ และคณะ, ๒๕๔๕, น. ๑๓๐) ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ถึงบางพุดพุดดีเป็นศรีศักดิ์	มีคนรักสอ้อยอร่อยจิต
แม่นพุดชั่วตัวตายทำลายมิตร	จะชอบผิดในมนุษย์เพราะพุดจา
(กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ๒๕๔๘, น. ๕)	

บทประพันธ์ข้างต้นสะท้อนแนวคิดที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้เป็นอย่างดี ซึ่งกวีนำเสนอผลของการพุด โดยกล่าวว่า หากพุดจาดีก็จะมีแต่คนรัก แต่หากพุดจาไม่ดีก็จะทำลายความสัมพันธ์อันดีให้ขาดลงได้ ตลอดจนเกิดผลเสียตามมามากมาย ดังนั้นเราจึงควรระมัดระวังคำพุดและรู้จักคิดพิจารณาก่อนพุดออกไปเพื่อไม่ให้คำพุดของเรามีผลกระทบในทางที่ไม่ดีต่อผู้อื่นหรือแม้แต่ตัวของเราเอง

การศึกษาวรรณคดีหรือวรรณกรรมเป็นการพิจารณาตัวบทในมิติต่าง ๆ ผู้เรียนต้องพิจารณาว่าวรรณคดีหรือวรรณกรรมนั้น ๆ ผู้เขียนมีวิธีการนำเสนออย่างไร เพื่อเผยให้เห็นคุณค่าทั้งในด้านเนื้อหา ด้านวรรณศิลป์ ด้านสังคมและวัฒนธรรม รวมทั้งสามารถนำข้อคิดที่ได้จากการศึกษาไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อีกด้วย

หน่วยการเรียนรู้ที่

โคลงภาพพระราชพงศาวดาร

ตัวชี้วัดระหว่างทาง

- สรุปเนื้อหาวรรณคดีและวรรณกรรมที่อ่านในระดับที่ยากขึ้น (ท ๕.๑ ม. ๒/๑)
- วิเคราะห์และวิจารณ์วรรณคดี วรรณกรรม และวรรณกรรมท้องถิ่นที่อ่าน พร้อมยกเหตุผลประกอบ (ท ๕.๑ ม. ๒/๒)
- อธิบายคุณค่าของวรรณคดีและวรรณกรรมที่อ่าน (ท ๕.๑ ม. ๒/๓)

ตัวชี้วัดปลายทาง

- สรุปความรู้และข้อคิดจากการอ่านไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง (ท ๕.๑ ม. ๒/๔)
- ท่องจำบทอาขยานตามที่กำหนดและบทร้อยกรองที่มีคุณค่าตามความสนใจ (ท ๕.๑ ม. ๒/๕)

อ่านได้เข้าใจความ

ก่อนเรียนรู้วรรณคดี เพื่อน ๆ มาศึกษา
บทนำเรื่องกันก่อนนะครับ

บทนำเรื่อง

โคลงภาพพระราชพงศาวดาร เกิดขึ้นจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยมีพระราชประสงค์เพื่อสรรเสริญพระเกียรติคุณของบูรพกษัตริย์ไทย ตลอดจนเชิดชูวีรกรรมบุคคลสำคัญที่มีคุณูปการต่อบ้านเมือง มีความกล้าหาญ ซื่อสัตย์สุจริต และจงรักภักดีต่อแผ่นดิน นอกจากนี้แล้วพระองค์ยังมีพระราชประสงค์ในการบำรุงและส่งเสริมฝีมือของช่างไทยและนักปราชญ์ที่มีความสามารถในด้านกวีให้เป็นปรากฏสืบต่อไปอีกด้วย

เนื้อหาของโคลงภาพพระราชพงศาวดารเป็นการคัดเลือกเหตุการณ์ต่าง ๆ ในประวัติศาสตร์ตามที่ปรากฏในพระราชพงศาวดารมาสร้างสรรค์เป็นภาพจิตรกรรม แล้วแต่งบทประพันธ์อธิบายเหตุการณ์ในภาพเหล่านั้นกำกับไว้ด้วย โดยภาพที่สร้างขึ้นในครั้งนั้นมีจำนวนทั้งสิ้น ๙๒ ภาพ บทประพันธ์ที่แต่งกำกับภาพเป็นโคลงสี่สุภาพ รวมทั้งสิ้นจำนวน ๓๗๖ บท สำเร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๐

นักเรียนจะได้ศึกษาเนื้อหาจากโคลงภาพพระราชพงศาวดารที่คัดมาจำนวน ๒ เรื่อง คือ โคลงประกอบรูปที่ ๑๐ แผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ภาพพระสุริโยทัยขาดคอช้าง และโคลงประกอบรูปที่ ๕๖ แผ่นดินสมเด็จพระเจ้าเสือ ภาพพันท้ายนรสิงห์ถวายชีวิต

โคลงประกอบรูปที่ ๑๐ แผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ เป็นภาพพระสุริโยทัยขาดคอช้าง ซึ่งเป็นเหตุการณ์ในรัชสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ (พ.ศ. ๒๐๙๑-๒๑๑๑) เป็นภาพเขียนฝีพระหัตถ์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ โดยโคลงประกอบรูปที่ ๑๐ แต่งด้วยโคลงสี่สุภาพจำนวน ๖ บท เป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชประวัติของพระองค์โดยสังเขป มีดังนี้

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นพระราชโอรสพระองค์ใหญ่ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี ประสูติเมื่อวันที่ ๒๐ กันยายน พ.ศ. ๒๓๙๖ ทรงได้รับการกราบบังคมทูลเชิญขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์สืบต่อจากสมเด็จพระบรมราชชนก ขณะที่ยังทรงเจริญพระชนมพรรษาเพียง ๑๕ พรรษา โดยมีสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ จนเมื่อพระชนมพรรษา ๒๐ พรรษา จึงทรงปกครองแผ่นดินด้วยพระองค์เองอย่างสมบูรณ์ (จุฬาลงกรณ์ราชบรรณาลัย, ม.ป.ป.)

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงรอบรู้และใส่พระราชหฤทัยในศิลปวิทยาการต่าง ๆ และทรงฝากฝีพระหัตถ์ไว้หลายด้าน โดยในด้านวรรณกรรมนั้น ทรงเป็นกวีที่มีความรู้ลึกซึ้ง ทรงสามารถแต่งโคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน บทละคร ตลอดจนร้อยแก้วต่าง ๆ ได้อย่างดียิ่ง ทรงพระราชนิพนธ์หนังสือไว้มากมายหลายประเภท ทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ ประเพณี วรรณคดี และอื่น ๆ ซึ่งล้วนแต่มีคุณค่าเป็นที่ยอมรับและได้รับการยกย่องในวงวิชาการวรรณกรรมไทยทั้งสิ้น นอกจากนี้ยังทรงจัดตั้งหอพระสมุดสำหรับพระนครขึ้น และให้มีคณะกรรมการออกหนังสือของหอสมุดติดต่อกันหลายเล่มในชื่อ วชิรญาณ และ วชิรญาณวิเศษ ทั้งยังมีการตราพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ขึ้นเป็นครั้งแรกอีกด้วย (จุฬาลงกรณ์ราชบรรณาลัย, ม.ป.ป.)

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคตเมื่อวันที่ ๒๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๓ สิริพระชนมพรรษา ๕๘ พรรษา ทรงครองสิริราชสมบัติ ๕๒ ปี (จุฬาลงกรณ์ราชบรรณาลัย, ม.ป.ป.) พระองค์ทรงได้รับพระราชสมัญญาว่า “สมเด็จพระปิยมหาราช” และใน พ.ศ. ๒๕๔๖ เนื่องในวาระฉลองวันคล้ายวันพระบรมราชสมภพครบ ๑๕๐ พรรษา องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้ประกาศพระเกียรติคุณให้ทรงเป็นบุคคลสำคัญของโลก สาขาการศึกษา วัฒนธรรม สังคมศาสตร์ มานุษยวิทยา และการพัฒนาสังคมและการสื่อสาร (ยุพร แสงทักษิณ, ๒๕๕๓, น. ๕๑)

โคลงภาพอีกเรื่องหนึ่งคือโคลงประกอบรูปที่ ๕๖ แผ่นดินสมเด็จพระเจ้าเสือ ภาพพันท้ายนรสิงห์ ถวายชีวิต ซึ่งเป็นเหตุการณ์ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าสรรเพชญ์ที่ ๘ (สมเด็จพระเจ้าเสือ) เป็นภาพเขียนฝีมือนายทอง (พระวรวงศาธิราช) โดยโคลงประกอบรูปที่ ๕๖ นี้แต่งด้วยโคลงสี่สุภาพจำนวน ๔ บท เป็นพระนิพนธ์พระเจ้าที่นั่งยาเธอ พระองค์เจ้าวรวรรณกร (พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์)

สุมาลี วีระวงศ์ (๒๕๕๓, น. ๑๐๓-๑๐๖) นำเสนอพระประวัติของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ไว้ว่า

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ เป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประสูติแต่เจ้าจอมมารดาเขียน มีพระนามเดิมว่า พระองค์เจ้าวรวรรณกร สมัยที่ทรงพระเยาว์ พระองค์เจ้าวรวรรณกรสนพระทัยศิลปะ วรรณคดี ประวัติศาสตร์ และภาษารวมทั้งภาษาอังกฤษจนถึงขั้นอ่าน เขียน และแปลได้คล่อง แม้จะมีได้เสด็จออกไปศึกษาต่างประเทศเลย เมื่อเจริญพระชนม์ขึ้นทรงเริ่มรับราชการในด้านการคลัง จนกระทั่งทรงดำรงตำแหน่งรองอธิบดีกรมพระคลังมหาสมบัติ ในรัชกาลที่ ๕ ครั้น พ.ศ. ๒๔๓๒ ทรงได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็นพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์

ราชการพิเศษที่ทรงได้รับมอบหมาย คือ เป็นนายด่านปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ทำบานซุ้มประตูโดยรอบพระพุทธรูปรางค์ปราสาท (ปราสาทพระเทพบิดร) และพระศรีรัตนเจดีย์ สลักเป็นรูปเขี้ยวทางลงรักปิดทองทำขึ้นใหม่ และปั้นประดับกระเบื้องก่อกุญชรยืนประตูกุหนึ่ง ต่อมาเป็นกรมสัมปาทิกหออพระสมุทวชิรญาณ เป็นสาราณียกร เป็นเลขาธิการ เป็นปลัดม จนกระทั่งเป็นสภานายก

นอกจากนี้ พระองค์ทรงควบคุมกิจการโรงละครปรีดาและพัฒนารูปแบบการแสดงละครร้อง และยังทรงพระนิพนธ์บทละครแบบใหม่และงานประพันธ์อื่น ๆ อีก ทั้งที่เป็นร้อยกรองและร้อยแก้ว ใน พ.ศ. ๒๔๖๔ ทรงได้รับสถาปนาเป็น พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์

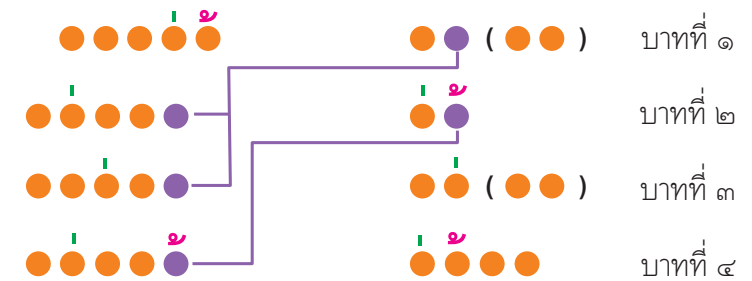
พระนิพนธ์ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์มีทั้งงานแต่ง งานแปล และงานแปลจากภาษาอังกฤษ เช่น อหรับราตรี รุไบยัต และเรื่องสั้นในวชิรญาณพิเศษ โดยใช้พระนามแฝงหลายพระนาม เช่น ประเสริฐอักษร หมากพญา พานพระศรี พระศรี

ลักษณะคำประพันธ์

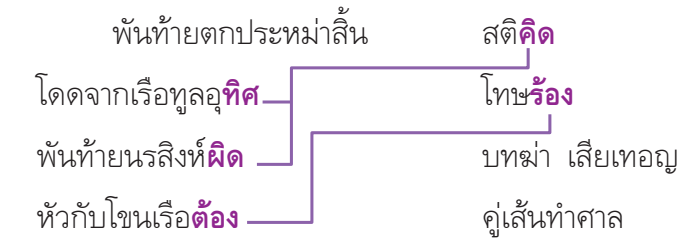
โคลงภาพพระราชพงศาวดาร แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทโคลงสี่สุภาพ ซึ่งมีข้อบังคับทางฉันทลักษณ์ดังแผนผังต่อไปนี้

โคลงสี่สุภาพ

แผนผังคำประพันธ์

ตัวอย่างโคลงสี่สุภาพจากเรื่อง โคลงภาพพระราชพงศาวดาร

จากแผนผังข้างต้น สรุปได้ว่า โคลงสี่สุภาพ ๑ บท มีจำนวน ๔ บาท แต่ละบาทมี ๒ วรรค วรรคหน้ามีจำนวน ๕ คำ วรรคหลังมีจำนวน ๒ คำ ยกเว้นวรรคหลังของบาทที่ ๔ มีจำนวน ๔ คำ อีกทั้งวรรคหลังของบาทที่ ๑ และบาทที่ ๓ นั้น อาจมีคำสร้อยด้วยก็ได้

การรับและส่งสัมผัสของโคลงสี่สุภาพแต่ละบทนั้น กำหนดให้คำที่ ๒ ของวรรคหลังในบาทที่ ๑ สัมผัสกับคำที่ ๕ ในวรรคหน้าของบาทที่ ๒ และบาทที่ ๓ คำที่ ๒ ของวรรคหลังในบาทที่ ๒ สัมผัสกับคำที่ ๕ ในวรรคหน้าของบาทที่ ๔

นอกจากจำนวนคำและการรับส่งสัมผัสแล้ว โคลงสี่สุภาพยังมีข้อกำหนดเกี่ยวกับรูปวรรณยุกต์ด้วย โดยโคลงสี่สุภาพบทหนึ่งจะมีการใช้คำที่มีรูปวรรณยุกต์เอก (เรียกว่า คำเอก) ๗ แห่ง ได้แก่ คำที่ ๔ ของวรรคหน้าในบาทที่ ๑ คำที่ ๒ ของวรรคหน้าในบาทที่ ๒ คำที่ ๑ ของวรรคหลังในบาทที่ ๒ คำที่ ๓ ของวรรคหน้าในบาทที่ ๓ คำที่ ๒ ของวรรคหลังในบาทที่ ๓ คำที่ ๒ ของวรรคหน้าในบาทที่ ๔ และคำที่ ๑ ของวรรคหลังในบาทที่ ๔ และกำหนดให้มีรูปวรรณยุกต์โท (เรียกว่า คำโท) ๔ แห่ง ได้แก่ คำที่ ๕ ของวรรคหน้าในบาทที่ ๑ คำที่ ๒ ของวรรคหลังในบาทที่ ๒ คำที่ ๕ ของวรรคหน้าในบาทที่ ๔ และคำที่ ๒ ของวรรคหลังในบาทที่ ๔

อ่านแล้วคิด พินิจเรื่องราว

นักเรียนอ่านออกเสียงเรื่อง โคลงภาพพระราชพงศาวดาร โดยคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

- ★ อ่านออกเสียงชัดเจน ถูกต้อง คล่องแคล่ว
- ★ แบ่งวรรคตอนได้ถูกต้อง
- ★ ใช้น้ำเสียง และความดังของเสียงได้เหมาะสม
- ★ อ่านบทหรือกรอนเป็นทำนองเสนาะได้อย่างไพเราะ

QR CODE เรื่อง
โคลงภาพ
พระราชพงศาวดาร :
โคลงภาพ
พระสุริโยทัยขาดคอช้าง

โคลงภาพพระราชพงศาวดาร^๑

รูปที่ ๑๐ แผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ภาพพระสุริโยทัยขาดคอช้าง^๒

^๑ บางคำได้ปรับปรุงอักขรวิธีตามปัจจุบัน ซึ่งมีการปรับปรุงภาษาเดิมจาก (กรมศิลปากร, ๒๕๑๓, น. ๑๖-๑๗ และ น. ๖๔)

^๒ ที่มาภาพ (โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ, ๒๕๔๕ข, น. ๖๗)

๑ บุเรงนองนามราชเจ้า
ยก**พยุหแสนยา**
มอญ**ม่าน**ประมวลมา
ถึงอยุธยาแล้ว

๒ พระมหาจักรพรรดิ**เฝ้า**
วางค่ายราย**รั้ว**พล
ดำริจักไคร**ยล**
ยก**นิกร**ทัพกล้า

๓ บังอร**อัศเรศ**ผู้
นามพระสุริโยทัย
ทรง**เครื่องยุทธพิไชย**
เกล็ดคชาธารคว้าง

๔ พลไกรกอง**นำ**เร้า
ช้างพระเจ้าแปร**ประจัญ**
สารทรงชวดเซผัน
เตลงขับคชไล่ไกล

๕ นครกาญจน์**เอก**แก้ว
มาน**มนัส**กัตเวที
เกรงพระราช**สามี**
ขับคเชนทร**เช่น**คำ

๖ **ขุนมอญ**ร่อนง้าวฟาด
ขาด**แล่ง**ตราบอุระ
โอรส**รีบ**กันพระ
สูญชีพไปสูญ**สิ้น**

จอม**รา** **มัญ**เฮย
ยิ่ง**แก**ลัว
สาม**ลิบ** หมีนเฮ
หยุดไถ่**ลิ้น**ครา

ภูวดล สยามเฮย
เพียบ**หล้า**

แรงศึก
ออกตั้งกลาง**สมร**
พิสมัย ท่านนา
ออก**อ้าง**
เช่นอุป ราชเฮ
ควบเข้า**ขบวน****ไคล**

โรมรัน กันเฮย
คช**ไท่**
หลัง**แล่น** เติลิตเฮ
หวิด**ท่าย**คชาธาร

กระษัตริย์
ยิ่ง**ล้ำ**
มลายพระ ชนม์เฮย
สะอึกสู้**ดัส**กร

ฉาด**ฉะ**
หรูป**ดิน**
ศพ**สู้** นครเฮ
พจน์**ผู้**สรร**เสรี**ญ

(กรมศิลปากร, ๒๕๑๓, น. ๑๖-๑๗)

รูปที่ ๕๖ แผ่นดินสมเด็จพระเจ้าเสือ
ภาพพันท้ายนรสิงห์ถวายชีวิต*

๑ **สรรเพชญ์**ที่แปดเจ้า
เสด็จ**ประพาสทรงปลา**
ล่อง**เรือเอกไชย**มา
คลองคด**โขนเรือ**ค้า

๒ พันท้ายตกประหม่าสิ้น
โดดจากเรือทูลอุทิศ
พันท้ายนรสิงห์ผิด
หัวกับโขนเรือต้อง

๓ **ภูบาลบำเหน็จ**ให้
พันไม้ย่อมอยู่ยอม
พระโปรดเปลี่ยนโทษปลอม
พันกราบทูล**ตัด**ด้วย

๔ ภูมีปลอบกลับตั้ง
จ่าสั่งเพชฌฆาตพัน
โขนเรือกับหัวพัน
ศาลสืบ**กฤตคุณ**เค้า

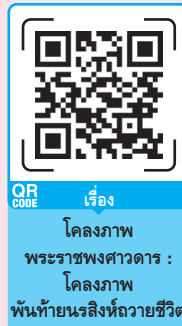
อยุธยา
ปากน้ำ
ถึงโคก ขามพ้อ
ขัดไม้หักสลาย

สติคิด
โทษร้อง
บทฆ่า เสียเทอญ
คู่**เส้น**ทำศาล

โทษถนอม **ใจ**นอ
มอดม้วย
พันรูป แทนพ่อ
ท่านทั้งประเพณี

ขอบรร ลัยพ่อ
ฟาดเกล้า
เช่นที่ ศาลแล
คติไว้ในสยาม

(กรมศิลปากร, ๒๕๑๓, น. ๖๔)

เรื่อง
โคลงภาพ
พระราชพงศาวดาร :
โคลงภาพ
พันท้ายนรสิงห์ถวายชีวิต

*ที่มาภาพ (ศิลปวัฒนธรรม, ๒๕๕๙)

เพิ่มเติมเสริมความรู้

พระราชานุสรณ์แห่งสมเด็จพระสุริโยทัย

เรื่องราวอันเป็นวีรกรรมในสมเด็จพระสุริโยทัย นอกจากจะมีกล่าวไว้ในบันทึกพระราชพงศาวดารเป็นที่รับรู้และเล่าขานสืบกันมาแล้ว ยังมีพระราชานุสรณ์ที่ปรากฏเป็นสถานที่และปูชนียสถาน ซึ่งเกี่ยวเนื่องในพระองค์ปรากฏมาจนทุกวันนี้ นั่นคือพระเจดีย์ศรีสุริโยทัย ณ วัดสบสวรรค์ อันเป็นที่ถวายพระเพลิงพระศพ ณ กรุงศรีอยุธยาแห่งนี้เอง

พระเจดีย์ศรีสุริโยทัย

ความเป็นมาของพระราชานุสรณ์แห่งนี้มีความว่า เมื่อปลายรัชกาลสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ หลังจากทรงมอบราชสมบัติให้สมเด็จพระมหินทราธิราช พระราชโอรสแล้ว ก็ได้เสด็จมาประทับ ณ บริเวณสวนหลวง อันมีพระอารามสบสวรรค์ พระอนุสรณ์แห่งพระอัครมเหสีตั้งอยู่ ประดุจว่าได้ประทับอยู่ใกล้พระมเหสีที่ทรงอาลัยยิ่ง

บริเวณนี้ต่อมาได้เป็นสถานที่ตั้งของพระราชวังหลังของพระนครศรีอยุธยาด้วย ตราบจนกระทั่งกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่า ใน พ.ศ. ๒๓๑๐ แล้วก็คงจะถูกทิ้งร้างเรื่อยมา จนถึงปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้มีการตั้งกรมทหารมณฑลกรุงเก่าขึ้นในบริเวณที่เคยเป็นสวนหลวง วังหลัง และวัดสบสวรรค์ โดยมีทราบบว่า สถานที่นั้นมีความสำคัญยิ่งในประวัติศาสตร์ จนเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จะเสด็จพระราชดำเนินมาทรงประกอบพระราชพิธีสังเวยอติตมหาราช ณ กรุงเก่าพระนครศรีอยุธยา ใน พ.ศ. ๒๔๕๑ พระยาโบราณราชธานินทร์ ได้ศึกษาสอบค้นเกี่ยวกับสถานที่ตั้งสำคัญในกรุงศรีอยุธยาขึ้น ทูลเกล้าฯ ถวายเป็นหนังสือชื่อ “อธิบาย แผนที่ พระนครศรีอยุธยา” ระบุดูสถานที่กรมทหารที่สร้างใหม่ว่า อยู่ตรงบริเวณที่เคยเป็นสวนหลวง วังหลัง และวัดสบสวรรค์

ตามหลักฐานที่พระยาโบราณราชธานินทร์สอบค้นพบนี้ ต่อมาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เหล่าข้าราชการบริพารจึงพร้อมใจกันขอพระบรมราชานุญาตสร้างอนุสาวรีย์เทิดพระเกียรติ จารึกข้อความสดุดีวีรกรรมอันยิ่งใหญ่ของสมเด็จพระสุริโยทัยไว้ในบริเวณนั้น ซึ่งอยู่ใกล้ ๆ กับพระเจดีย์ขนาดใหญ่ของวัดสบสวรรค์ที่ยังเหลืออยู่อีก ๑ องค์ พระเจดีย์องค์นี้เองที่สมเด็จพระเจ้า กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงอธิบายไว้ในพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขาว่าเป็น “...พระเจดีย์ที่บรรจุพระอัฐิสมเด็จพระสุริโยทัย” และได้รับชื่อเรียกต่อมาว่า “พระเจดีย์ศรีสุริโยทัย”

(โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ, ๒๕๔๕, น. ๗๒-๗๗)

ศัพท์านุกรม

กฤตคุณ	กิตติคุณ หมายถึง ชื่อเสียงโดยคุณงามความดี
เกล้า	เกล้า องอาจ เก่ง ว่องไว
ขุนมอญ	ผู้เป็นใหญ่ในเมืองมอญ ในที่นี้หมายถึง พระเจ้าแปร
โขนเรือ	ไม้ที่ต่อเสริมหัวเรือท้ายเรือให้งอนเชิดขึ้นไป →
คชาธาร	มาจากคำว่า คช + อาธาร หมายถึง ช้างทรง ช้างพระที่นั่ง
คว้าง	เคลื่อนไปอย่างรวดเร็ว
เครื่องยุทพิไชย	เครื่องแต่งกายที่แต่งออกรบ
ไคล	เดินไป เคลื่อนไป
ดัสกร	ข้าศึก
ดั้น	ตาย มาจากคำว่า แด่ดั้น
เตลง	ชนชาติมอญ บางครั้งเขียนเป็น “ตะเลง”
ถนอมใจ	ในที่นี้คือ รักษาหัวใจ
เถลิง	ขึ้น เช่น เถลิงราชย์ เถลิงอำนาจ เถลิงศก
ทรงปลา	ตกปลา
หัต	ต้านไว้ ทานไว้ มาจากคำว่า หัตทาน
หน้า	ในที่นี้เป็นคำเอกโทษของคำว่า หน้า
นิกร	หมู่ พวก
บท	ในที่นี้หมายถึง ข้อกฎหมาย บทบัญญัติในกฎหมาย
บำเหน็จ	รางวัล ค่าเหนื่อย ค่าความชอบเป็นพิเศษ
ประจัญ	ปะทะต่อสู้
ประพาส	ไปต่างถิ่นหรือต่างแดน
เฝ้าภูวดล	ในที่นี้หมายถึง พระเจ้าแผ่นดิน
พยุหเสนา	หมู่เสนา ไพร่พล กองทัพ
พิสมัย	ควรรัก ควรชม ควรหลงใหล

ภูบาล	พระเจ้าแผ่นดิน
มนัส	ใจ
มลาย	ตาย
มาน	มี
ม่าน	ในที่นี้หมายถึง ชนชาติพม่า
ยลแรงศึก	ดูกำลังข้าศึก
รามัญ	มอญ
เรือเอกไชย	ชื่อเรือพระที่นั่งลำหนึ่ง มีโขนเรือสูงแกะสลัก และเขียนลวดลายโขนเรือเป็นหน้าเหรา →
โรมรัน	รบพุ่งกัน
แล่ง	ผ่า ทำให้แตก
สมร	การรบ กลางสงคราม
สรรพชญ	ผู้รู้ทุกสิ่งทุกอย่าง ผู้รู้ทั่ว เป็นพระนามของพระพุทธเจ้า ในที่นี้หมายถึง พระเจ้าแผ่นดิน
สะอึก	ในที่นี้หมายถึง พรวดเข้าใล้อย่างรวดเร็ว
สาร	ช้าง
เส้น	ในที่นี้เป็นคำโทษของคำว่า เช่น หมายถึง สั่งเวยผีหรือเจ้าด้วยอาหาร
หรูป	ร่วง ล้ม
ให้โทษ	ในที่นี้หมายถึง ยกโทษให้
อัคเรศ	ผู้เป็นใหญ่ ในที่นี้หมายถึง สมเด็จพระสุริโยทัย

ชวนอ่านหนังสือน่ารู้

เสภาพระราชพงศาวดาร ของสุนทรภู่

นอกจากโคลงภาพพระราชพงศาวดารแล้ว ยังมีวรรณคดีไทยที่น่าเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ตามที่ปรากฏในพระราชพงศาวดารมานำเสนอได้อย่างน่าสนใจ อีกเรื่องหนึ่งคือ เสภาพระราชพงศาวดารผลงานของสุนทรภู่ เนื้อหาของวรรณคดีเรื่องนี้นำเสนอเกี่ยวกับเหตุการณ์เรื่องตีเมืองขอมในสมัยต้นกรุงศรีอยุธยา ตลอดจนเรื่องสงครามช้างเผือกซึ่งเป็นเหตุการณ์หนึ่งในแผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ การอ่านวรรณคดีเรื่องนี้นอกจากจะได้เรียนรู้เรื่องราวทางประวัติศาสตร์แล้วยังได้รับความเพลิดเพลินจากศิลปะการประพันธ์อีกด้วย

กิจกรรมพินิจพิจารณา

๑. นักเรียนแบ่งกลุ่มสืบค้นเรื่องราวทางประวัติศาสตร์สมัยอยุธยาแผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ในเหตุการณ์สู้รบกับทัพของบุเรงนองและแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าเสือ ในเหตุการณ์เสด็จพระราชดำเนินทางชลมารคที่ตำบลโคกขาม เมืองสาครบุรี แล้วนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับสาระสำคัญในโคลงภาพพระราชพงศาวดารทั้ง ๒ บท
๒. นักเรียนแบ่งกลุ่มอภิปรายแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผลในประเด็นต่อไปนี้ (นักเรียนสามารถกำหนดประเด็นอื่นได้ตามความสนใจ)
 - ๒.๑ เพราะเหตุใดสมเด็จพระสุริโยทัยจึงตัดสินใจสู้รบ

“ทรงเครื่องยุทธพิไชย	เช่นอุป ราชเส
เกล็ดงาช้างกว้าง	ควบเข้าขบวนไคล”
 - ๒.๒ การสูญเสียบุคคลที่ชื่อตรงกับการละเมิดกฎเกณฑ์ในการปกครองในบริบทของสังคมปัจจุบัน ควรเลือกที่จะรักษาสິงใด เพราะเหตุใด

อ่านพินิจ คิดพิจารณา

อ่านวรรณคดีกันไปแล้ว เพื่อน ๆ มาร่วมกันวิเคราะห์
คุณค่าจากการอ่านกันนะคะ

บทวิเคราะห์

โคลงภาพพระราชพงศาวดารตอนที่คัดมาให้ให้นักเรียนได้ศึกษาทั้ง ๒ เรื่อง ได้แก่ โคลงประกอบรูปที่ ๑๐ แผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ภาพพระสุริโยทัยขาดคอช้าง และโคลงประกอบรูปที่ ๕๖ แผ่นดินสมเด็จพระเจ้าเสือ ภาพพันท้ายนรสิงห์ถวายชีวิต เป็นบทประพันธ์ที่มีคุณค่าในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านเนื้อหา ด้านวรรณศิลป์ และด้านสังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนมีข้อคิดที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตประจำวัน ดังนี้

คุณค่าด้านเนื้อหา

โคลงภาพพระราชพงศาวดารที่นักเรียนได้ศึกษาคุณค่าด้านเนื้อหาสามารถพินิจได้ ดังนี้

๑. โครงเรื่อง

โคลงภาพพระราชพงศาวดารที่ใช้ประกอบรูปที่ ๑๐ เปิดเรื่องด้วยการบรรยายภาพกองทัพที่ยิ่งใหญ่ของพม่าและกองทัพไทย และดำเนินเรื่องด้วยเหตุการณ์ยุทธหัตถีของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิกับพระเจ้าแปร โดยพระสุริโยทัยไสช้างเข้าขวางทำให้พระสุริโยทัยสิ้นพระชนม์ และปิดเรื่องด้วยการชี้ให้เห็นว่าแม้จะสิ้นสมเด็จพระสุริโยทัยแล้วแต่วีรกรรมของพระองค์ก็ยังคงมีผู้สรรเสริญมาโดยตลอด

โคลงภาพพระราชพงศาวดารที่ใช้ประกอบรูปที่ ๕๖ เปิดเรื่องด้วยการบรรยายเหตุการณ์ที่สมเด็จพระเจ้าเสือเสด็จประพาสทรงปลา และเกิดเหตุการณ์โขนเรือหัก พันท้ายนรสิงห์ไม่ยอมรับอภัยโทษจากสมเด็จพระเจ้าเสือ และปิดเรื่องด้วยพันท้ายนรสิงห์ถูกประหารชีวิต

๒. ตัวละคร

โคลงภาพพระราชพงศาวดารที่ใช้ประกอบรูปที่ ๑๐ มีตัวละครสำคัญ คือ สมเด็จพระสุริโยทัย และโคลงภาพพระราชพงศาวดารที่ใช้ประกอบรูปที่ ๕๖ มีตัวละครสำคัญ คือ พันท้ายนรสิงห์ ซึ่งชี้ให้เห็นถึงคุณสมบัติสำคัญที่จะทำให้เราเป็นบุคลากรที่มีคุณภาพในสังคม โดยแสดงออกผ่านพฤติกรรมของตัวละคร ดังนี้

๒.๑ สมเด็จพระสุริโยทัย

สมเด็จพระสุริโยทัยมีความกตัญญู ดังจะเห็นได้ว่าพระองค์ไม่เพียงแต่ปกป้องพระราชสวามีเท่านั้น หากแต่ยังเป็นการปกป้องบ้านเมืองจากข้าศึก ซึ่งถือเป็นความกตัญญูต่อแผ่นดินอีกด้วย ดังบทประพันธ์ว่า

นงคราญองค์เอกแก้ว
มานมนัสกัตเวที
เกรงพระราชสามี
ขับคเชนทรเช่นคำ

กระษัตริย์
ยิ่งล้ำ
มลายพระ ชนม์เฮย
สะอึกสัสต์สกร

นอกจากนี้สมเด็จพระสุริโยทัยยังมีความกล้าหาญในการต่อสู้กับข้าศึก ซึ่งถือเป็นคุณสมบัติที่ควรค่าแก่การยกย่อง ดังปรากฏในคำประพันธ์ว่า

บังอรอัครศผู้
นามพระสุริโยทัย
ทรงเครื่องยุทธพิไชย
เกล็ดงาช้างกว้าง

พิสมัย ท่านนา
ออกอ้าง
เช่นอุป ราชเส
ควบเข้าขบวนไคล

บทประพันธ์ข้างต้นนี้แสดงให้เห็นความกล้าหาญของสมเด็จพระสุริโยทัย ที่ถึงแม้พระองค์จะเป็นสตรีเพศแต่ก็องอาจเข้มแข็งในสนามรบ ไม่เกรงกลัวข้าศึกศัตรู อันเป็นวีรกรรมที่น่ายกย่อง

๒.๒ พันท้ายนรสิงห์

พันท้ายนรสิงห์มีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่และเคารพกฎเกณฑ์ของสังคม ดังปรากฏในคำประพันธ์ว่า

ภูบาลบำเหน็จให้
พันไม่ยอมอยู่ยอม
พระโปรดเปลี่ยนโทษปลอม
พันกราบทูลทัดด้วย

โทษนอนม ใจนอ
มอดม้วย
พันรูป แทนพ่อ
ท่านทั้งประเพณี

บทประพันธ์ข้างต้นนี้แสดงให้เห็นว่าพันท้ายนรสิงห์มีความรับผิดชอบพร้อมที่จะรับความผิดอันเกี่ยวเนื่องกับหน้าที่ของตน แม้จะได้รับพระราชทานอภัยโทษ แต่ก็ขอรับผิดชอบเพื่อดำรงไว้ซึ่งความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมายที่เป็นกฎเกณฑ์ของสังคม

๓. จาก

จากในโคลงภาพพระราชพงศาวดารที่ใช้ประกอบรูปที่ ๑๐ คือ สนามรบ ซึ่งมีได้บรรยายไว้
อย่างละเอียด แต่ผู้อ่านทราบได้ว่าอยู่ใกล้กำแพงกรุงศรีอยุธยา ดังคำประพันธ์ว่า

“ถึงอยุธยาแล้ว	หยุดใกล้นครา”
“ยกนิกรทัพกล้า	ออกตั้งกลางสนาม”

จากในโคลงภาพพระราชพงศาวดารที่ใช้ประกอบรูปที่ ๑๐ คือ คลองโคกขาม ซึ่งมีลักษณะ
คดเคี้ยว และน่าจะมีต้นไม้ขึ้นเป็นจำนวนมากจนทำให้กิ่งไม้ขัดโชนเรือจนหัก ดังคำประพันธ์ว่า

“ล่องเรือเอกไชยมา	ถึงโคก ขามพ้อ
คลองคดโชนเรือคำ	ขัดไม้หักสลาย”

๔. แนวคิด

โคลงภาพพระราชพงศาวดารที่ใช้ประกอบรูปที่ ๑๐ จัดเป็นวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ ที่แสดง
ให้เห็นถึงความกล้าหาญและความกตัญญู เป็นคุณธรรมยิ่งใหญ่ของสมเด็จพระสุริโยทัย

โคลงภาพพระราชพงศาวดารที่ใช้ประกอบรูปที่ ๕๖ จัดเป็นวรรณคดีสดุดีวีรกรรมบุคคล
ที่แสดงให้เห็นถึงความซื่อสัตย์ ซึ่งเป็นคุณธรรมที่ยิ่งใหญ่และได้รับการยกย่องมาตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน

กิจกรรมพินิจพิเคราะห์

๑. นักเรียนพิจารณาบทประพันธ์ต่อไปนี้แล้วอธิบายแนวคิดสำคัญที่ปรากฏในบทประพันธ์
ด้วยสำนวนภาษาของตนเอง แล้วนำมาแลกเปลี่ยนกับเพื่อน ๆ

๑.๑	นคราญองค์เอกแก้ว	กระษัตริย์
	มานมนัสกัตเวที	ยิ่งล้ำ
	เกรงพระราชสามี	มลายพระ ชนม์เฮย
	ขับคเชนทรเช่นคำ	สะอึกสั่นตัสกร
	ขุนมอญร่อนง้าวฟาด	ฉาดฉะ
	ขาดแล่งตราบอุระ	หุบดิน
	โอสรืบกัณพระ	ศพสุ นครเฮย
	สุญชีฟไปสุญสิ้น	พจนผู้สรรเสริญ

๑.๒	พันท้ายตกประหม่าสิ้น	สติคิด
	โดดจากเรือทูลอุทิศ	โทษร้อง
	พันท้ายนรสิงห์ผิด	บทฆ่า เลียเทอญ
	หัวกับโชนเรือต้อง	คู่เส้นท่าศาล
	ภูบาลบำเหน็จให้	โทษถอนอม ใจนอ
	พันไม่ยอมอยู่ยอม	มอดม้วย
	พระโปรดเปลี่ยนโทษปลอม	พันรูป แทนพ้อ
	พันกราบทูลทัดด้วย	ท่านทั้งประเพณี

๒. นักเรียนร่วมกันอภิปรายในประเด็นที่กำหนด เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน

๒.๑ คุณธรรมที่เป็นปัจจัยสนับสนุนการยกย่องสมเด็จพระสุริโยทัยในฐานะวีรสตรีของไทยคืออะไร
๒.๒ คุณธรรมที่เป็นปัจจัยสนับสนุนการยกย่องพันท้ายนรสิงห์ในฐานะวีรบุรุษของไทยคืออะไร

คุณค่าด้านวรรณศิลป์

คุณค่าด้านวรรณศิลป์ที่ปรากฏในโคลงภาพพระราชพงศาวดารทั้ง ๒ เรื่อง สามารถวิเคราะห์ได้
ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑. **โคลงประกอบรูปที่ ๑๐ แผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ภาพพระสุริโยทัยขาดคอช้าง**
ปรากฏคุณค่าด้านวรรณศิลป์ที่โดดเด่น ดังนี้

๑.๑ **การใช้ภาษาจินตภาพ** ดังจะเห็นได้จากบทประพันธ์ต่อไปนี้

บุเรงนองนามราชเจ้า	จอมรา มัญเฮย
ยก พยุหแสนยา	ยิ่งเกล้า
มอญม่านประมวลมา	สามสิบ หมั่นแฮ
ถึงอยุธยาแล้ว	หยุดใกล้นครา

บทประพันธ์ข้างต้นบรรยายภาพกองทัพอันยิ่งใหญ่ผ่านการใช้ถ้อยคำ โดยปรากฏคำว่า
“**พยุหแสนยา**” “**สามสิบหมื่น**” ที่แสดงให้เห็นภาพความยิ่งใหญ่ของกองทัพพระเจ้าบุเรงนองได้อย่างชัดเจน

นอกจากนี้ยังปรากฏการใช้ถ้อยคำบรรยายภาพการสู้รบอันน่าตื่นเต้นระหว่างพระเจ้าแปรกับ
สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ดังบทประพันธ์ต่อไปนี้

พลไกรกองนำ เจ้า	โรมรัน กันเฮย
ช้างพระเจ้าแปร ประจัญ	คชไท้
สารทรวง ชวดเซผัน	หลัง แล่น เตลิด แฮ
เตลง ขับคชไล่ ใกล้	หวิดท้ายคชาธาร

บทประพันธ์ข้างต้นบรรยายภาพการสู้รบอันน่าตื่นเต้นผ่านการใช้ถ้อยคำ โดยปรากฏ
คำกริยาที่แสดงการเคลื่อนไหว ได้แก่ **เจ้า โรมรัน ประจัญ ชวดเซ ผัน แล่นเตลิด ขับ ไล่** ทำให้ผู้อ่าน
เห็นภาพการสู้รบของตัวละครขณะอ่านได้อย่างชัดเจน ได้อรรถรส และมีอารมณ์ร่วมกับ
บทประพันธ์ที่ได้อ่าน

๑.๒ **การใช้ภาพพจน์สัทพจน์** ดังบทประพันธ์ต่อไปนี้

ขุนมอญร่อนง้าวฟาด	ฉาดฉะ
ขาดแล่งตราบอุระ	หุบดิน
โอสรืบกัณพระ	ศพสุ นครเฮย
สุญชีฟไปสุญสิ้น	พจนผู้สรรเสริญ

บทประพันธ์ข้างต้นปรากฏคำว่า “**ฉาดฉะ**” เป็นคำเลียนเสียงธรรมชาติที่เกิดจากการกวัดแกว่งอาวุธมีคมอย่างรวดเร็ว เป็นกลวิธีทางวรรณศิลป์ที่ไม่เพียงแต่สร้างภาพให้เกิดขึ้นในจินตนาการของผู้อ่านแต่เพียงเท่านั้น แต่ยังเร้าอารมณ์ของผู้อ่านให้รู้สึกตื่นเต้นระทึกใจจนนำไปสู่เหตุการณ์ต่อไปคือสมเด็จพระสุริโยทัยสวรรคตบนหลังช้างด้วยพระแสงของ้าวของพระเจ้าแปรซึ่งเป็นจุดคลี่คลายของเหตุการณ์นี้ ทำให้ผู้อ่านเห็นภาพอันน่าสลดใจที่ผู้แต่งต้องการสื่อสารได้เป็นอย่างดี

๒. **โคลงประกอบรูปที่ ๔๖ แผ่นดินสมเด็จพระเจ้าเสือ ภาพพันท้ายนรสิงห์ถวายชีวิต** ปรากฏคุณค่าด้านวรรณศิลป์ที่โดดเด่น ดังนี้

๒.๑ การใช้ภาษาจินตภาพ ดังบทประพันธ์ต่อไปนี้

พันท้าย ตกระหม่า สิ้น	สติคิด
โดด จากเรือทูลอุทิศ	โทษร้อง
พันท้ายนรสิงห์ผิด	บทฆ่า เสียเทอญ
หัวกับโขนเรือต้อง	คู่เส้นทำศาล

บทประพันธ์ข้างต้นสร้างภาพให้เกิดขึ้นในจินตนาการของผู้อ่านด้วยการใช้ถ้อยคำแสดงกิริยาอาการที่เด่นชัด ได้แก่คำว่า “**ตกระหม่า**” “**โดด**” กวีเลือกสรรถ้อยคำโดยมุ่งหมายให้ผู้อ่านเห็นกิริยาอาการของพันท้ายนรสิงห์ที่ตกใจกับเหตุการณ์โขนเรือหัก แต่ก็ยังมีจิตใจแน่วแน่มั่นคงที่จะยอมรับโทษทัณฑ์ของตนตามกฎหมายเทียบบาล

๒.๒ การเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะ

สรรเพชญ์ที่แปดเจ้า	อยุธยา
เสด็จประพาสทรงปลา	ปากน้ำ
ล่องเรือเอกไชยมา	ถึง โคก ขาม พ่อ
คลอง คด โขนเรือ ค้ำ	ขัด ไม้หักสลาย

บทประพันธ์ข้างต้นปรากฏการเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะ /ค/ ได้แก่ “**โคก - ขาม**” “**คด - โขน - ค้ำ - ขัด**” ซึ่งไม่เพียงแต่สร้างความไพเราะเมื่ออ่านออกเสียงเท่านั้น แต่ยังเป็นการพรรณนาให้ผู้อ่านเห็นภาพคลองที่คดเคี้ยว ส่งผลให้เกิดอุบัติเหตุโขนเรือถูกค้ำและหักลงไปในคลองด้วย

ภูบาลบำเหน็จให้	โทษ นอนม ใจนอ
พันไม่ ยอม อยู่ยอม	มอด ม้วย
พระโปรด เปลี่ยน โทษ ปลอม	พันรูป แทนพ่อ
พันกราบ ทูล ตัดด้วย	ท่าน ทั้งประเพณี

บทประพันธ์ข้างต้นปรากฏการเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะ /บ/ ได้แก่ “**บาล - บำ**” /ท/ ได้แก่ “**โทษ - ถ**(นอน)” /น/ ได้แก่ “(ถ)**นอน - นอ**” /ย/ ได้แก่ “**ยอม - อยู่ - ยอม**” /ม/ ได้แก่ “**มอด - ม้วย**” /ป/ ได้แก่ “**เปลี่ยน - ปลอม**” และ /ท/ ได้แก่ “**ทูล - ทัด ท่าน - ทั้ง**” ซึ่งเมื่ออ่านออกเสียงจะทำให้เกิดท่วงทำนองและจังหวะลีลาที่ไพเราะของบทประพันธ์ นอกจากนี้แล้วยังช่วยถ่ายทอดให้ผู้อ่านเห็นภาพพันท้ายนรสิงห์ปฏิเสธการได้รับพระราชทานอภัยโทษจากสมเด็จพระเจ้าเสือ และยอมสละชีพตนเองเพื่อรักษากฎหมายเทียบบาลด้วย

ภูมีปลอบกลับตั้ง	ขอบรร ลัยพ่อ
จำสั่งเพชฌฆาต ฟัน	ฟาด เกล้า
โขนเรือกับหัวพัน	เช่น ที่ ศาลแล
ศาล สืบกฤต คุณ เค้า	คติ ไว้ในสยาม

บทประพันธ์ข้างต้นปรากฏการเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะ /ฟ/ ได้แก่ “**ฟัน - ฟาด**” /ช/ ได้แก่ “**เช่น - ศาล**” “**ศาล - สืบ**” /ค/ ได้แก่ “**คุณ - เค้า - ค**(ติ)” ซึ่งไม่เพียงแต่สร้างความไพเราะเมื่ออ่านออกเสียงเท่านั้น แต่ช่วยบรรยายให้ผู้อ่านเข้าใจเหตุการณ์การสร้างศาลพันท้ายนรสิงห์ เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจถึงความกล้าหาญ ความเสียสละ และความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของพันท้ายนรสิงห์ให้แก่คนรุ่นหลังสืบไป

๒.๓ การสรุคำ ดังบทประพันธ์ที่ว่า

ภูบาลบำเหน็จให้	โทษนอนม ใจนอ
พันไม่ยอมอยู่ยอม	มอดม้วย
พระโปรดเปลี่ยนโทษปลอม	พันรูป แทนพ่อ
พันกราบทูลตัดด้วย	ท่านทั้งประเพณี

บทประพันธ์ข้างต้น ผู้แต่งใช้โคลงบทเดียวเล่าเรื่องราวได้ทั้งหมด รวมทั้งสามารถเล่าเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ทั้งหมดในเรื่องพันท้ายนรสิงห์ถวายชีวิตได้ด้วยโคลงสี่สุภาพเพียง ๔ บาท นับว่าเป็นความสามารถในการใช้ถ้อยคำของกวี

กิจกรรมพินิจพิเคราะห์

นักเรียนแบ่งกลุ่มพิจารณาโคลงภาพพระราชพงศาวดารทั้ง ๒ บท ว่าโคลงบาทใดหรือวรรคใดที่สะท้อนภาพเหตุการณ์หรือสร้างความสะท้อนอารมณ์ให้แก่ผู้อ่านอย่างชัดเจน ให้แต่ละกลุ่มออกมานำเสนอความคิดเห็น พร้อมทั้งอธิบายลักษณะด้านวรรณศิลป์

คุณค่าด้านสังคมและวัฒนธรรม

โคลงภาพพระราชพงศาวดารทั้ง ๒ เรื่องมีคุณค่าด้านสังคมและวัฒนธรรมที่กวีได้แทรกไว้ในเนื้อหาของบทประพันธ์ ทั้งในด้านค่านิยมเกี่ยวกับสตรีไทย ประเพณีการทอผ้าไหม เรื่องราวในประวัติศาสตร์ รวมไปถึงวัฒนธรรมการเมืองการปกครอง ดังนี้

๑. ค่านิยมเกี่ยวกับสตรีไทยในสมัยก่อน จากโคลงประกอบรูปที่ ๑๐ แผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ภาพพระสุริยทนต์ชาดคองช้าง สะท้อนให้เห็นว่าสตรีไทยในสมัยก่อนมีความจงรักภักดี และมีความกตัญญูต่อสามี ซึ่งถือเป็นคุณสมบัติสำคัญสำหรับผู้เป็นภรรยา ดังบทประพันธ์ที่ว่า

นคราญองค์เอกแก้ว	กระษัตริย์
มานมนัสกัตเวที	ยิ่งล้ำ
เกรงพระราชสามี	มลายพระ ชนม์เฮย
ขับคเชนทรเช่นคำ	สะอึกสู้อัสกร

๒. การทำยุทธหัตถี ซึ่งเป็นรูปแบบของสงครามที่รับมาจากอินเดีย (กำพล จำปาพันธ์, ๒๕๕๘, น. ๓๗) เป็นการต่อสู้กันบนหลังช้าง ดังที่ปรากฏในโคลงประกอบรูปที่ ๑๐ แผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ภาพพระสุริยทนต์ชาดคองช้าง เป็นการทำสงครามบนหลังช้างตามประเพณีโบราณของกษัตริย์ โดยเหตุการณ์ในเรื่องเป็นการทำยุทธหัตถีระหว่างสมเด็จพระสุริยทนต์กับพระเจ้าแปร ใน พ.ศ. ๒๐๙๑ ที่ทุ่งมะขามหย่อง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดังบทประพันธ์ที่ว่า

พลไกรกองนำเร้า	โรมรัน กันเฮย
ช้างพระเจ้าแปรประจัญ	คชให้
สารทรวงชวดเซผัน	หลังแล่น เติลิตแฮ
เตลงขับคชไล่ไกล	หวิดท้ายคชาธาร
นคราญองค์เอกแก้ว	กระษัตริย์
มานมนัสกัตเวที	ยิ่งล้ำ
เกรงพระราชสามี	มลายพระ ชนม์เฮย
ขับคเชนทรเช่นคำ	สะอึกสู้อัสกร

๓. การให้ความรู้ทางประวัติศาสตร์ โคลงภาพพระราชพงศาวดารเป็นการนำเสนอเนื้อหาจากงานเขียนทางประวัติศาสตร์มานำเสนอในรูปแบบของร้อยกรอง เนื้อหาของวรรณคดีเรื่องนี้จึงเป็นการถ่ายทอดเหตุการณ์สำคัญในอดีตโดยใช้เครื่องมือทางวรรณศิลป์เป็นสื่อกลาง ผู้อ่านจึงสามารถรับรู้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ได้จากการศึกษาวรรณคดีเรื่องนี้ด้วย เช่น เหตุการณ์พระสุริยทนต์ชาดคองช้าง ในประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม ๓ พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) (๒๕๓๙, น. ๒๓๖-๒๓๗) นำเสนอไว้ว่า

...สมเด็จพระมหาจักรพรรดิราชาธิราชเจ้า ก็ขับพระคชาธารเข้าชนช้างกองหน้าพระเจ้าหงสาวดี พระคชาธารเสียที่ให้หลังเข้าศึกเอาไว้ไม่อยู่ พระเจ้าแปรได้ท้ายเข้าศึกตั้งนั้นก็ขับพระคชาธารตามไล่ช้างพระมหาจักรพรรดิ พระสุริยทนต์เห็นพระราชสามีเสียที่ไม่พ้อมมือเข้าศึก ทรงพระกตัญญูภาพก็ขับพระคชาธารพลายทรงสุริยกระษัตริย์สะอึกออกสู้กับพระคชาธารพระเจ้าแปรได้ล่างแบกถนัด พระคชาธารพระสุริยทนต์แทงหนายเสียที่ พระเจ้าแปรจ้วงฟันด้วยพระแสงของ้าวต้องพระอังสา พระสุริยทนต์ชาดกระทั้งราวพระถันประเทศ พระรามศวรกับพระมหินทราธิราช ก็ขับพระคชาธารถลันจะเข้าแก้พระราชมารดาไม่ทันที่ พอพระชนนีสิ้นพระชนม์กับคองช้าง พระพี่น้องทั้งสองพระองค์ถอยรอรับเข้าศึก กันพระศพสมเด็จพระราชมารดาเข้าพระนครได้...

บทประพันธ์ในโคลงภาพพระราชพงศาวดารนำเสนอเหตุการณ์ดังกล่าวไว้ว่า

พลไกรกองนำเร้า	โรมรัน กันเฮย
ช้างพระเจ้าแปรประจัญ	คชให้
สารทรวงชวดเซผัน	หลังแล่น เติลิตแฮ
เตลงขับคชไล่ไกล	หวิดท้ายคชาธาร
นคราญองค์เอกแก้ว	กระษัตริย์
มานมนัสกัตเวที	ยิ่งล้ำ
เกรงพระราชสามี	มลายพระ ชนม์เฮย
ขับคเชนทรเช่นคำ	สะอึกสู้อัสกร
ขุนมอญร่อนง้าวฟาด	ฉาดฉะ
ชาดแล่งตราบอระ	หุรูปดิน
โอสรืบกัณพระ	ศพสุ นครแฮ
สุญชีฟไปสุญสิ้น	พจนผู้สรรเสริญ

จะเห็นได้ว่าบทประพันธ์ข้างต้นนำเสนอเนื้อหาได้สอดคล้องตรงกันกับที่ปรากฏในพระราชพงศาวดาร ผู้อ่านจึงสามารถรับรู้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ได้จากการศึกษาวรรณคดีเรื่องนี้ด้วย

๔. กฎมณเฑียรบาล หมายถึง ข้อบัญญัติพิเศษเกี่ยวกับพระราชฐาน พระราชวงศ์ และระเบียบการปกครองในราชสำนัก (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๖, น. ๔) โคลงประกอบรูปที่ ๕๖ แผ่นดินสมเด็จพระเจ้าเสือ ภาพพันท้ายนรสิงห์ถวายชีวิต สะท้อนให้เห็นกฎมณเฑียรบาลในรัชสมัยของ

สมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ ๘ (สมเด็จพระเจ้าเสือ) เนื่องจากนำเสนอบทลงโทษที่เกี่ยวข้องกับการกระทำที่อาจส่งผลต่อพระชนม์ชีพของกษัตริย์และเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นบนเรือพระที่นั่งซึ่งเป็นเขตพระราชฐาน เพราะเป็นอาณานิเวศที่ประทับของกษัตริย์ (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๖, น. ๙๙๕) ดังบทประพันธ์ที่ว่า

พันท้ายตงประหม่าสิ้น	สติคิด
โดดจากเรือทูลอุทิศ	โทษร้อง
พันท้ายนรสิงห์ผิด	บทฆ่า เสียเทอญ
หัวกับโขนเรือต้อง	คู่เส้นทำศาล
ภูบาลบำเหน็จให้	โทษถอนอม ใจนอ
พันไม่ยอมอยู่ยอม	มอดม้วย
พระโปรดเปลี่ยนโทษปลอม	พันรูป แทนพ่อ
พันกราบทูลทัดด้วย	ท่านทั้งประเพณี

บทประพันธ์นี้สะท้อนกฎหมายเถียรบาลในอดีตอย่างชัดเจน ดังจะเห็นได้จากคำว่า “บท” ซึ่งในที่นี้สื่อความหมายถึงบทบัญญัติหรือข้อกำหนดทางกฎหมาย ตลอดจนคำว่า “ประเพณี” ซึ่งในที่นี้สื่อความหมายถึงขนบธรรมเนียมและระเบียบปฏิบัติที่ถือปฏิบัติสืบต่อกันมาในราชสำนัก บทประพันธ์ข้างต้นจึงแสดงให้เห็นถึงความเข้มงวดในการปฏิบัติตามกฎหมายและขนบธรรมเนียมประเพณี แม้กระทั่งกษัตริย์ยังต้องเคารพต่อกฎหมายเถียรบาล และผู้ที่กระทำความผิด แม้จะมีโอกาสได้รับพระราชทานอภัยโทษ ก็ยังเลือกยึดมั่นในความถูกต้อง เพื่อรักษาความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมายบ้านเมืองและดำรงไว้ซึ่งพระเกียรติยศของกษัตริย์ให้คงอยู่สืบไป

กิจกรรมพินิจพิเคราะห์

๑. นักเรียนพิจารณาว่าบทประพันธ์ต่อไปนี้สะท้อนวิถีชีวิตและวัฒนธรรมอย่างไรบ้าง

สรรเพชญ์ที่แปดเจ้า	อยุธยา
เสด็จประพาสทรงปลา	ปากน้ำ
ล่องเรือเอกไชยมา	ถึงโคก ขามพ่อ
คลองคดโขนเรือค้ำ	ขัดไม้หักสลาย
พันท้ายตงประหม่าสิ้น	สติคิด
โดดจากเรือทูลอุทิศ	โทษร้อง
พันท้ายนรสิงห์ผิด	บทฆ่า เสียเทอญ
หัวกับโขนเรือต้อง	คู่เส้นทำศาล

๒. นักเรียนร่วมกันวิเคราะห์คุณค่าด้านสังคมและวัฒนธรรมจากโคลงภาพพระราชพงศาวดาร ทั้ง ๒ เรื่อง เพิ่มเติม แล้วนำข้อมูลมาแลกเปลี่ยนกันและร่วมกันเสนอแนะเพิ่มเติมตามความเหมาะสม

อ่านเพื่อเอื้อชีวิต ได้ข้อคิดนำใจ

ข้อคิดจากโคลงภาพพระราชพงศาวดาร

โคลงภาพพระราชพงศาวดารทั้ง ๒ เรื่องที่นักเรียนได้ศึกษาไปนี้ มีข้อคิดที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตหรือแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้ ดังนี้

๑.

เราควรมีความกล้าหาญเด็ดเดี่ยวซึ่งเป็นคุณสมบัติที่มีประโยชน์ต่อการใช้ชีวิตในหลาย ๆ ด้าน ดังเช่นการกระทำของสมเด็จพระสุริโยทัยและพันท้ายนรสิงห์ ความกล้าหาญเด็ดเดี่ยวนี้จะช่วยให้เราสามารถเผชิญกับความท้าทายและอุปสรรคต่าง ๆ ได้ ไม่ว่าจะเป็นความท้าทายในการทำงาน การเรียน หรือแม้แต่การดำเนินชีวิตประจำวัน การมีความกล้าหาญจะทำให้เราไม่ย่อท้อและมีแรงผลักดันในการฟันฝ่าอุปสรรคต่าง ๆ ไปให้ได้

๒.

เราควรเสียสละเพื่อส่วนรวมซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการจรรโลงสังคม ดังจะเห็นได้ว่าทั้งสมเด็จพระสุริโยทัยและพันท้ายนรสิงห์ต่างยอมเสียสละเพื่อส่วนรวมเช่นกัน ในแง่ของการดำเนินชีวิตในโลกปัจจุบัน การเสียสละเพื่อส่วนรวมจะช่วยส่งเสริมความสามัคคีและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคม เมื่อทุกคนยอมเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวมก็จะทำให้สังคมมีความสุข ไม่มีการแก่งแย่งผลประโยชน์กัน ทั้งยังมีส่วนช่วยสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมได้ดียิ่งขึ้น ดังนั้น การเสียสละเวลา แรงกาย แรงใจ เพื่อทำสิ่งดี ๆ ให้กับสังคมจะทำให้สามารถสร้างสรรค์สิ่งที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมได้มากขึ้น

๓.

เราควรกตัญญูต่อผู้มีพระคุณซึ่งเป็นคุณธรรมสำคัญในการดำรงชีวิต ดังจะเห็นได้จากการกระทำของสมเด็จพระสุริโยทัยและพันท้ายนรสิงห์ ความกตัญญูเป็นรากฐานสำคัญในการดำรงชีวิต โดยอาจเริ่มจากการสำนึกคุณของบุพการีและผู้มีพระคุณ ซึ่งจะทำให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวและสังคมดีขึ้น มีความรักใคร่กลมเกลียว นอกจากนี้ความกตัญญูยังเป็นพื้นฐานในการสร้างคุณธรรมอื่น ๆ ส่งผลให้เกิดความภาคภูมิใจเป็นแบบอย่างที่ดี และส่งเสริมความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ จึงนับว่าเป็นคุณธรรมที่มีคุณประโยชน์อย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิต

๔.

เราควรเคารพกฎเกณฑ์ของสังคมซึ่งเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและมีประโยชน์ต่อการใช้ชีวิตเป็นอย่างยิ่ง ดังจะเห็นได้จากพฤติกรรมของพันท้ายนรสิงห์ กฎเกณฑ์เป็นสิ่งที่ได้ถูกกำหนดขึ้นมา เพื่อให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข หากทุกคนเคารพและปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ก็จะช่วยป้องกันไม่ให้เกิดความวุ่นวายหรือการกระทำผิดกฎหมายในสังคม การเคารพกฎเกณฑ์จะทำให้สังคมมีระเบียบแบบแผน ไม่มีการกระทำที่เกินกว่าขอบเขตที่กำหนดไว้ซึ่งจะนำไปสู่ความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม

กิจกรรมพินิจพิเคราะห์

นักเรียนแบ่งกลุ่ม แต่ละกลุ่มร่วมกันสรุปข้อคิดจากวรรณคดี เรื่อง โคลงภาพพระราชพงศาวดาร ทั้ง ๒ เรื่อง ในประเด็นอื่น ๆ เพิ่มเติม โดยสรุปเป็นแผนภาพความคิด พร้อมอภิปรายว่ามีแนวทางในการนำข้อคิดนั้นไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างไร

กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

๑. นักเรียนอภิปรายร่วมกันว่า การตัดสินใจของพันท้ายนรสิงห์เหมาะสมหรือไม่ อย่างไร และหากนักเรียนต้องเผชิญกับสถานการณ์เช่นเดียวกันนั้น จะมีวิธีการรับมืออย่างไร
๒. นักเรียนแบ่งกลุ่มหรือจับคู่แล้วเลือกบทประพันธ์จากโคลงภาพพระราชพงศาวดารรูปที่ ๑๐ และรูปที่ ๕๖ ที่ชื่นชอบหรือประทับใจมาอ่านออกเสียงเป็นทำนองเสนาะ แล้วพลัดกันออกมาอ่านเพื่อให้เพื่อน ๆ ฟังหน้าชั้นเรียน
๓. นักเรียนศึกษาโคลงภาพพระราชพงศาวดารเรื่องอื่น ๆ นอกเหนือจากโคลงประกอบรูปที่ ๑๐ และรูปที่ ๕๖ จากแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น ห้องสมุด อินเทอร์เน็ต แล้วเลือกบทประพันธ์ที่ชื่นชอบหรือประทับใจมานำเสนอแลกเปลี่ยนกัน
๔. นักเรียนศึกษาค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับบุคคลต้นแบบที่น่าประทับใจจากแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น ห้องสมุด อินเทอร์เน็ต แล้วรวบรวมประวัติและผลงานของบุคคลนั้นมาสร้างสรรค์เป็นโคลงสี่สุภาพ หรือบทร้อยกรองประเภทอื่นตามความถนัด พร้อมนำเสนอหน้าชั้นเรียน ครูและเพื่อน ๆ ร่วมกันตรวจสอบและเสนอแนะเพื่อพัฒนาให้ดีขึ้น
๕. นักเรียนรวบรวมผลงานการประพันธ์ที่ได้จากกิจกรรมที่ ๔ ของสมาชิกในห้องเรียน ร่วมกันตั้งชื่อหนังสือ จัดทำหน้าปกให้สวยงาม แล้วเย็บเล่มรวมเป็นผลงานของห้องเรียนในรูปแบบหนังสือเล่มเล็ก หรือจัดทำในรูปแบบหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-Book) แล้วเผยแพร่บนเว็บไซต์ตามความเหมาะสม

เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ให้บทเรียนและข้อคิดที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาหรือพัฒนาสังคมในปัจจุบันได้นอกจากนี้แล้วประวัติศาสตร์ยังเป็นเรื่องของการบันทึกและการนำเสนอเรื่องราวการศึกษาเหตุการณ์และบริบททางประวัติศาสตร์ต่าง ๆ จึงจำเป็นต้องใช้ทักษะการคิดวิเคราะห์ การตีความ และการสังเคราะห์ เพื่อให้เข้าใจวิธีคิดและจุดมุ่งหมายของการนำเสนออดีตได้อย่างรู้เท่าทัน

หน่วยการเรียนรู้ที่

๒

บทเสภาสามัคคีเสวก ตอน วิศวกรรมา และสามัคคีเสวก

ตัวชี้วัดระหว่างทาง

- สรุปเนื้อหาวรรณคดีและวรรณกรรมที่อ่านในระดับที่ยากขึ้น (ท ๕.๑ ม. ๒/๑)
- วิเคราะห์และวิจารณ์วรรณคดี วรรณกรรม และวรรณกรรมท้องถิ่นที่อ่าน พร้อมยกเหตุผลประกอบ (ท ๕.๑ ม. ๒/๒)
- อธิบายคุณค่าของวรรณคดีและวรรณกรรมที่อ่าน (ท ๕.๑ ม. ๒/๓)

ตัวชี้วัดปลายทาง

- สรุปความรู้และข้อคิดจากการอ่านไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง (ท ๕.๑ ม. ๒/๔)
- ท่องจำบทอาขยานตามที่กำหนดและบทร้อยกรองที่มีคุณค่าตามความสนใจ (ท ๕.๑ ม. ๒/๕)

อ่านได้เข้าใจความ

เพื่อน ๆ มาอ่านบทนำเรื่องกันก่อนจะไป
ศึกษาวรรณคดีกันนะคะ

บทนำเรื่อง

บทเสภาสามัคคีเสวกเป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๖) โดย ยุพรา แสงทักษิณ (๒๕๕๓, น. ๑๘๘-๑๘๙) นำเสนอพระราชประวัติของพระองค์ไว้ ดังต่อไปนี้

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ มีพระบรมราชสมภพเมื่อวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๒๓ ทรงพระนามเดิมว่า สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ ต่อมาทรงได้รับสถาปนาเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ กรมขุนเทพทวารวดี

เมื่อครั้งที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นครองราชย์ ตลอดระยะเวลา ๑๕ ปีนั้น พระองค์ได้ปฏิบัติพระราชภารกิจและพระราชกรณียกิจด้านต่าง ๆ เพื่อความเจริญรุ่งเรืองและความสงบสุขของประเทศชาติและประชาชนนานัปการ ทั้งยังส่งเสริมการกวีและการแต่งหนังสืออย่างยิ่ง ทรงใช้พระราชนิพนธ์เรื่องต่าง ๆ สื่อแนวพระราชดำริและพระราชนิยม ทั้งยังทรงใช้เป็นเครื่องมือในการอบรมและปลูกใจข้าราชการไพร่ ประชาชนให้ตระหนักถึงหน้าที่ที่พึงมีต่อชาติ ศาสนา